

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ BİLİM DALI

VOLEYBOL HAKEMLERİNİN ÖZYETERLİK
DÜZEYLERİ VE KARAR VERME
BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Çağlar SARIDEDE

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet KUTLU

İSTANBUL, 2018

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ BİLİM DALI

VOLEYBOL HAKEMLERİNİN ÖZYETERLİK
DÜZEYLERİ VE KARAR VERME
BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Çağlar SARİDEDE

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet KUTLU

İSTANBUL, 2018

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ BİLİMDALI

Tezin Adı: Voleybol Hakemlerinin Öz Yeterlik Düzeyleri ve Karar Verme Becerilerinin İncelenmesi

Öğrencinin Adı Soyadı: Çağlar SARİDEDE
Tez Teslim Tarihi: ... / ... / 2018

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Nezir KÖSE
Müdür V.
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet KUTLU

Üye
Prof. Dr. Rasim KALE

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Tevfik Cem AKALIN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazıma kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez çalışması sırasında faydalandığım diğer tüm bilgi ve yorumlara da kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Çağlar SARIDEDE

TEZ YAZIM KILAVUZU UYGUNLUK ONAYI

“Voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri ve karar verme becerilerinin incelenmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Çağlar SARIDEDE
İmza

Danışman
Prof. Dr. Mehmet KUTLU
İmza

Enstitü Yetkilisi
İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca, bu tezin seçimi, yürütülmesi ve ortaya çıkarılması aşamasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli danışman hocalarım Prof.Dr.Mehmet KUTLU ve Dr. Öğretim Üyesi Tevfik Cem AKALIN'a teşekkür ederim.

Yabancı kaynak kullanımı, çeviriler ve dil bilgisi konularında yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Ercan BİNİCİ, Arslan ÇELİK ve Meltem GÖĞDEMİR'e çok teşekkür ederim. Anketlerin hazırlanması, çoğaltılması ve uygulanmasında desteklerinin esirgemeyen sevgili voleybol hakem arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Bu güne kadar hep yanımda olan ve beni sabırla destekleyen annem, babam ve sevgili eşime sonsuz teşekkürler.

ÖZET

VOLEYBOL HAKEMLERİNİN ÖZYETERLİK DÜZEYLERİ VE KARAR VERME BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Çağlar Sarıdede

Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı
Hareket ve Antrenman Bilimleri Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Kutlu

Mayıs 2018, 69 Sayfa

Sportif müsabakaların adil oyun çerçevesinde skor ve gidişatında büyük etkisi olduğuna inanılan hakemlerin fizyolojik ve psikolojik durumlarının yanı sıra kural bilgisi ve tecrübelerinin de verdikleri kararlar üzerindeki etkisi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda, müsabakanın yürütülmesinde vazgeçilmez bir unsur olan voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeyleri ve karar verme becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya 2017/2018 voleybol sezonunda faal olan çeşitli klasman (A, B, C ve KD) ve seviyede (aday, il, ulusal ve uluslararası), 106 erkek, 82 kadın olmak üzere toplam 188 voleybol hakemi katılmıştır. Çalışmaya katılan hakemlere Kişisel Bilgi Formu, Hakem Öz Yeterlik Ölçeği, Genel Öz Yeterlik Ölçeği ve Melbourne Karar Verme Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma kapsamında toplanan anket verileri SPSS for Windows 23.0 paket programına aktarılarak değerlendirilmiştir. Ölçekler arasındaki ilişkiler Spearman korelasyon analizi ile, gruplar arası farklılık incelemesini içeren araştırma sorularında ise iki grup arasındaki farklar Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grup arasındaki farklar ise Kruskal Wallis-H testi ile irdelenmiştir. Analiz sonuçları %95 güven aralığında değerlendirildi ve “ $p<0.05$ ” değeri istatistiksel olarak anlamlı farklılık kabul edildi.

Hakemlerin öz yeterlik seviyeleri ve dikkatli karar verme stili arasında %95 güven düzeyinde anlamlı ve pozitif bir korelasyon ilişkisi tespit edildi. ($r=0.210$) Hakemlerin

öz yeterliliği artıkça dikkatli karar verme eğilimi de artmakta, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme eğilimi azalmaktadır. ($p<0.05$)

Hakemlik klasmanı ve hakemlik yılı arttıkça, karar vermede özsaygı ve dikkatli karar verme stillerinde pozitif yönde, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stillerinde negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

1-5 yıl arasında mesleki tecrübeye sahip hakemlerin; 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri hakemlik tecrübesine sahip hakemlerden anlamlı oranda hakem öz yeterliliği, oyun bilgisi ve karar verme alt boyutundan daha düşük, kaçınan ve panik karar verme stillerinde daha yüksek düzeyde oldukları tespit edilmiştir. ($p<0.05$)

Aday hakemlerin ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlerden daha yüksek kaçınan karar verme eğiliminde oldukları, ayrıca il, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlerden daha yüksek panik karar verme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. ($p<0.05$)

Daha önce voleybol oynayan hakemlerin, oynamayanlara oranla fiziksel yeterlilik öz yeterliliği bakımından daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. ($p<0.05$)

Voleybol dışında başka bir branşta da hakemlik yapan ve yapmayan hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. ($p<0.05$)

Erkek hakemler, karar verme, oyun bilgisi ve hakem öz yeterlilik bakımından kadın hakemlere göre daha yüksek öz yeterliliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. ($p<0.05$)

Sonuç olarak elde edilen bulgular voleybol hakemlerinin öz yeterlikleri ve öz güvenleri, doğru ve yerinde karar vermelerinde önemlilik arz ettiği bu nedenle öz yeterlik ve öz güven düzeylerinin geliştirilmeleri için erken yaşlarda hakemlik eğitime başlanması, hakemliğin üniversitelerde ders olarak okutulması, hakemlere uygulamaya dönük eğitimlerin artırılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: voleybol, hakem, öz yeterlik, karar verme.

ABSTRACT

ANALYSİNG SELF SUFFİCIENCY LEVEL AND DECİSİON MAKİNG ABİLİTY OF VOLLEYBALL REFEREES

Çağlar Sarıdede

Coaching Education Department
Department of Motion and Training Science

Thesis consultant: Prof.Dr. Mehmet Kutlu

May 2018, 69 Pages

For Referees who are believed to have big impact on scores and the process of the matches in fair play frames, physical and psychological states have very important effects to make decisions as well as their knowledge of rules of the games and experiences. In this context in our research, we aimed to analyse the self sufficiency level and deciding ability of volleyball referees who are indispensable elements to start the game according to the rules and gaming process.

In our research we included 106 male, 82 female and in total 188 referees who are still active in 2017/2018 volleyball season from different divisions (A,B,C and KD) and level apprentice, province, national and international.

Personal information form self sufficiency scale for referees, general self sufficiency scale and Melbourne decision making scale have been applied to the referees whom we have included in our research. In the context of our research, the data gathered have been transferred to SPSS for Windows package programme and evaluated by this way. The relationships between the scales have been studied spearman correlation, the research question which includes the Differences between groups and the groups have been studied mann-whitney U test, the differences between the groups which are more than two have been studied Kruskal Wallis-H test. The results of the analyse have been evaluated between 95% confidence interval and $p < 0,05$ value have been accepted as meaningful difference statistically.

A meaningful and positive correlation has been spotted between referees self-sufficiency level and accurate decision style on 95% confidence level. ($r=0.210$) As the level of self-sufficiency of referees increases, the tendency of accurate decision increases, avoidant, dilatory and panicked decision making tendency decreases, though.

As the referee ranking and referee years increase, a positive relation has been confirmed on self-esteem on decision making and accurate decision making styles but a negative relation has been confirmed on avoidant, dilatory and panicked decision making.

Referees who have 1-5 year experience have been confirmed that they have meaningfully less referee self-sufficiency, knowledge of game and subdimension of decision making than the referees who have 6-10 years experience or 16 years or more ($p<0.05$).

Apprentice referees tend to give more avoidant decisions than the referees who are national or international levels. Besides this. Apprentice referees tend to give more panicked decisions than provincial, national or international level referees ($p<0.05$).

Referees who have played volleyball before have been spotted that they are on a higher level about physical self-sufficiency than those who haven't played volleyball before ($p<0.005$).

A statistically meaningful difference hasn't been found between the referees from different branches or active and inactive referees about referee self-sufficiency and subdimensions ($p<0.05$).

Male referees have been confirmed that they have higher self-sufficiency about decision making, knowledge of game and referee self-sufficiency than female referees ($p<0.005$).

All in all, findings gathered have importance on referees self-sufficiency and self-confidence and right and accurate decision making so we have reached the conclusion that starting the referee education at early ages, teaching referees at universities and increasing the tendency of working in the field as a referee are important to improve referees self-sufficiency and self-confidence.

Keywords: volleyball, referee, self-sufficiency, decision making.

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK.....	
ONAY SAYFASI.....	
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	iii
TEZ YAZIM KILAVUZU UYGUNLUK ONAYI.....	iv
TEŞEKKÜRLER.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar.....	xii
ŞEKİLLER.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
SEMBOLLER.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1 VOLEYBOLUN TANIMI VE OYUN KURALLARI.....	4
2.2 VOLEYBOL HAKEMLİĞİ.....	7
2.2.1 Voleybol Hakem Grubu ve Görevleri.....	8
2.2.1.1 Başhakem.....	9
2.2.1.2 Yardımcı hakem.....	9
2.2.1.3 Yedek hakem.....	10
2.2.1.4 Yazı hakemi.....	10
2.2.1.5 Skor hakemi.....	11
2.2.1.6 Çizgi hakemleri.....	11
2.2.1.7 Challenge hakemi.....	11
2.2.2 Voleybol Hakemlik Seviyeleri.....	12
2.2.2.1 Aday hakem.....	12
2.2.3.2 İl hakemi.....	12
2.2.3.3 Ulusal hakem.....	13
2.2.3.4 Uluslararası hakem.....	13

2.2.3 Voleybol Hakem Klasmanları.....	13
2.3 KARAR VERME.....	14
2.3.1 Voleybol Hakemliğinde Karar Verme.....	17
2.4 ÖZGÜVEN.....	19
2.4.1 Voleybol Hakemliğinde Öz güven.....	20
2.5 ÖZ YETERLİK.....	21
2.5 Voleybol Hakemliğinde Öz yeterlik.....	22
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	24
3.1 AMAÇ VE KAPSAM.....	24
3.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	24
3.2.1 Kişisel Bilgi Formu.....	25
3.2.2 Hakem Öz Yeterlik Ölçeği.....	25
3.2.3 Genel Öz Yeterlik Ölçeği.....	27
3.2.4 Melbourne Karar Verme Ölçeği.....	30
3.2.4.1 Melbourne karar ölçeği I. kısım.....	30
3.2.4.2 Melbourne karar ölçeği II. kısım.....	30
3.3 ARAŞTIRMA MODELİ.....	34
3.4 VERİ GİRİŞİ VE ANALİZ.....	35
4. BULGULAR.....	36
4.1 TANIMLAYICI BİLGİLER.....	36
4.2 HÖYÖ VE KARAR VERME ÖLÇEKLERİ SONUÇLARI.....	39
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	55
5.1 ÖNERİLER.....	62
KAYNAKÇA.....	64
EKLER.....	70
Ek A.1 Kişisel Bilgi Formu.....	70
Ek A.2 Hakem Öz Yeterlik Ölçeği.....	71
Ek A.3 Genel Öz Yeterlik Ölçeği.....	72
Ek A.4 Melbourne Karar Verme Ölçeği.....	73
Ek A.5 Araştırma Gönüllü Katılım Formu.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	75

TABLULAR

Tablo 3.1. HÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri.....	26
Tablo 3.2. HÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri.....	26
Tablo 3.3. HÖYÖ Güvenirlik İstatistikleri.....	27
Tablo 3.4. GÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri.....	28
Tablo 3.5. GÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri.....	29
Tablo 3.6. GÖYÖ Güvenirlik İstatistikleri.....	29
Tablo 3.7. Karar Verme 1.Kısım Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri.....	31
Tablo 3.8. Karar Verme Ölçeği 1.Kısım Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri.....	32
Tablo 3.9. Karar Verme Ölçeği 1.Kısım Güvenirlik İstatistikleri.....	32
Tablo 3.10. Karar Verme 2.Kısım Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri.....	33
Tablo 3.11. Karar Verme Ölçeği 2.Kısım Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri.....	33
Tablo 3.12. Karar Verme Ölçeği 2.Kısım Güvenirlik İstatistikleri.....	34
Tablo 4.1. Tanımlayıcı Özellikler.....	36
Tablo 4.2. Hakemlik Mesleği İle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler.....	37
Tablo 4.3. Ölçek ve Alt Boyut Betimsel Sonuçları	38
Tablo 4.4. Hakem Öz yeterlik Ölçeği İle Karar Verme Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi.....	39
Tablo 4.5. Genel Öz Saygı Ölçeği İle Karar Verme Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi.....	43
Tablo 4.6. Melbourne karar vermede özsaygı (MKVÖ I) İle Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II) Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi.....	44
Tablo 4.7. Hakemlik Seviyesi ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması	45
Tablo 4.8. Hakemlik Klasmanı ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	46

Tablo 4.9. Hakemlik Tecrübesi İle Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	48
Tablo 4.10. Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu İle Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	49
Tablo 4.11. Başka Branşlarda Hakemlik Yapma Durumu ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması	50
Tablo 4.12. Hakemlik Seviyesi ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması...	51
Tablo 4.13. Hakemlik Klasmanı ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması.	52
Tablo 4.14. Hakemlik Tecrübesi ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması.	53
Tablo 4.15. Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	54
Tablo 4.16. Başka Branşlarda Hakemlik Yapma Durumu ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	55
Tablo 4.17. Cinsiyet değişkenine göre hakemlerin Öz Yeterliklerinin Karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.18. Cinsiyet değişkenine göre Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması.....	57

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Hakem Öz-Yetkinliğinin Kavramsal Modeli.....	23
Şekil 3.1. Araştırma Modeli Şekli Gösterimi.....	34

KISALTMALAR

AMOS	:	Analysis of Moment Structures
BVA	:	Balkan Voleybol Birliği
CEV	:	Avrupa Voleybol Konfederasyonu
DFA	:	Doğrulamacı Faktör Analizi
DFA	:	Doğrulamacı Faktör Analizi
FIVB	:	Uluslararası Voleybol Federasyonu
GÖYÖ	:	Genel Öz Yeterlilik Ölçeği
HÖYÖ	:	Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği
İHGK	:	İl Hakem ve Gözlemciler Kurulu
KD	:	Klasman Dışı
MHGK	:	Merkez Hakem ve Gözlemciler Kurulu
MKVÖ	:	Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II
SPSS	:	Statistical Package for the Social Sciences
TVF	:	Türkiye Voleybol Federasyonu
YEM	:	Yapısal Eşitlik Modeli
YMCA	:	Genç Erkekler Hıristiyanlar Birliği Vakfı

SEMBOLLER

Kişi Sayısı	:	N
Ortalama	:	M
Standart Sapma	:	SD
Yüzde	:	%

1.GİRİŞ

Spor; bireysel ya da toplu olarak, belirli kurallar çerçevesinde yarışma, güç harcama ve eğlence amaçlı yapılan etkinliklerdir.

Spor ilk çağlardan günümüze çok değişik amaçlarda kullanılmıştır. İnsanlar estetik ve fizik görünümelerini daha güzel hale getirmek, elit insanlara eğlence sunmak, gösteri yapmak, savaşlar için hazırlık yapmak gibi bir kısım aşamalardan geçmiştir (Dönmez 2002).

Günümüzde insanlar, topluluklar hatta ülkeler spor faaliyetlerinin yakından takip etmekte, sporcuları izlemekte, spor müsabakalarını ve sporcuları kendilerini temsil eden bir simge olarak görmektedir. Dünya genelinde gelişmiş ülkeler birbirlerine olan üstünlüklerini ispat için savaş alanlarını değil spor sahalarını tercih etmektedir. Bu nedenle eski zamanlardaki gladyatörler yerlerini günümüz sporcularına bırakmışlardır diyebiliriz. Ayrıca sporun ekonomilerinin devasa boyuta gelmesi, sporcunun dolayısıyla kulüplerin ve ülkelerin başarısının önemini daha da artırmıştır (Bayraktar ve Kurtoğlu 2009).

Spor, kimi insanlar boş zaman kapsamı ve ya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yapılabilir. Çağımızda sporun sosyalleştirici, bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren, rekabetçi ve dayanışmacı yanları vardır (Erkal 1992). Ayrıca kişiler spor yoluyla bir takıma veya bir gruba dâhil olarak aidiyet kazanır ve yalnızlık duygusundan kurtulur. Bir sporcu veya takımla bütünleşerek onun başarısı ve gücünü kendi başarısı ve gücü haline getirir. İnsan yalnızken sakin bir kişilik gösterirken, grup halinde coşkulu bir kişilik gösteriyor olabilir. Bastırılmış duyguların dışarıya atılmasına, yani bireylerin deşarj olmasına yol açan spor alanları, birçok psikiyatrist tarafından bir tür hastane veya tedavi yeri olarak gösterilmektedir (Yıldırım 2011).

Sporun belirli kuralları vardır, haz verir, rekabet ortamı sağlar. Rekabet içermeyen ve belli resmi kurallara bağlı olmayan aktiviteler ise genel olarak rekreasyon olarak adlandırılmaktadır (Zorba vd. 2006). Rekreasyon faaliyetleri de spor faaliyetleri kadar kişinin fiziksel aktivite yapmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Spor, çok yönlü, çok amaçlı bir boyut kazanmış ve evrenselleşmiş ve kendi içerisinde çok çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Araçlı veya araçsız, ferdi ya da toplu olarak, el ya da ayak ile yapılabilen, zaman sınırlaması ya da ulaşılabilecek ralli sayısı gibi kategorilere ayrılmaktadır (Yetim 2000).

Diğer popüler spor türleriyle karşılaştırılacak olursa voleybol, çok belirgin farklı özellikleriyle diğerlerinden ayrılır. Voleybol dünyadaki en başarılı, en popüler ve en eğlenceli spor dallarından biridir. Yüzyılı aşkın bir süredir oynanan voleybol, dinamik, sürekli değişen pozisyonlarla, karmaşık hareketler içeren, çok yönlü sportif beceriler gerektiren bir takım oyunudur. Takım olarak hareket edebilmenin önemini gösteren voleybol, sporcunun bireysel yeteneklerini ön plana çıkaran çok önemli bir spor dalıdır. Dünyada milyonlarca uygulayıcı ve izleyici kitlesi bulunan voleybolda da sporcuların ve takımların performans düzeyine etki eden unsurlar, uzunca bir süredir spor kamuoyunun gündemini meşgul etmektedir. Bu unsurlar spor bilimleri ve yardımcı bilimler ışığında belirlenmeye çalışılmakta, ulaşılan bulgular doğrultusunda performans düzeyini yukarılara taşınmak istenmektedir. Araştırmalar gösteriyor ki voleybolda performansa etki eden diğer önemli unsurlardan biriside voleybol hakemlerinin maç yönetimleri, hakemlik bilgileri, tecrübe ve karar verme becerileridir. Hakemlerde sporcularla beraber sahada mücadele verir. Hakemin mücadele ettiği en önemli unsur fair-play (adil oyun) ilkeleridir.

Bugün spor olgusunu oluşturan unsurlar genel olarak, sporcular, seyirciler ve yönetenler (hakemler) biçiminde üç ana başlıkta ele alınabilir. Burada belirtilen her bir faktör şüphesiz çok önemlidir. Özellikle sporcularla beraber sahada mücadele veren ve o müsabakaların kaderini elinde bulunduran hakemler sporun en temel öğesidir (Pepe vd. 1992).

Hakemlikte kuralların herkese aynı derecede, tarafsız ve adil uygulanması öncelik taşır. Oyun kurallarının eksiksiz olarak yarışmalara yansması ve sporun toplum gözünde sevilir bir duruma gelebilmesi insan faktörünün ön plana çıkması açısından çok önemlidir (Gökdemir ve Karaküçük 1996).

Müsabakanın skor ve gidişatında büyük etkisi olduğuna inanılan hakemlerin fizyolojik ve psikolojik durumlarının verdikleri kararlar üzerindeki etkisi büyük önem kazanmaktadır. Hakemin fiziksel yeterliliğinin yanı sıra psikolojik açıdan hazır

bulunuşluğu da hayati değerdedir. Bu nedenle hakemlerin kaygı, korku ve stres gibi psikolojik faktörleri kontrol altına alarak, müsabakalarda doğru karar verme özellikleri olmalıdır. Aslında kaygı, her insanda var olan ve eğitimle kontrol altına alınabilen önemli bir etmendir. Fakat yüksek kaygı seviyesi hakemler için hatalı kararların artmasına sebep olabilir (Satman vd. 2001).

Diğer yandan, çağdaş dünyada teknolojinin her alanda ilerlemesi spor oyun kurallarının da gelişmesini sağlamıştır. Böylece her spor dalının daha hızlı oynanması ve güzelleşmesi için her gün yenilikler sunulurken bu değişimler de yarışmalara girmektedir. Bütün bunlar, oyun kurallarının uygulayıcısı olarak hakeme ilave görevler yüklemekte ve gittikçe artan bir baskıyla işini daha da güçleştirmektedir (Taşmektepligil vd. 2004).

Bu kapsamda çalışmamızda; oyunun kurallara uygun sağlıklı bir şekilde başlaması, oynanması ve sonuçlanmasında vazgeçilmez bir unsur olan voleybol hakemlerinin öz yeterlik düzeylerinin ve karar verme becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 VOLEYBOLUN TANIMI VE OYUN KURALLARI

Voleybol, müsabaka süresi sınırlı olmayan, oyun temposu oldukça yüksek, çabukluk, kuvvet, hareketlilik, esneklik, dayanıklılık ve sıçrama gibi becerilere dayanan dinamik ve fiziksel bir oyundur (Erhan 1995). Amerikan Spor Eğitim Programı (1998) ise voleybolu, karşılaşmanın her anında temel beceriler ve takım çalışması gerektiren, beceriyi güçle birleştiren, heyecanlı bir oyun olarak tanımlamaktadır.

Topun oyunda hızla yer değiştirmesi, oyuncuların kendi aralarında yer değiştirmeleri, topu karşılamak, engellemek veya atmak için çeşitli teknikler uygulamaları, bunları yaparken de koşmak, sıçramak, atlamak, düşmek vb. gibi hareketler yapmaları voleybolu komple bir oyun haline getirmiştir (Forthomme vd. 2005).

Voleybolun en önemli ve ilgi çekici özelliği; birbirini hızlı takip eden ve çeşitli oyun varyasyonlarının çabucak değişerek bütünleşebilmesidir. Oyun karmaşık olmasına ve ilk etapta izleyiciye şaşırtıcı gibi görünmesine rağmen, oyunda birbirini takip eden sonuçlar tesadüf değildir (Fröhner 1999). Bununla beraber Voleybol birbirine bağlı çok önemli birçok unsurdan oluşur ve bunların mükemmel etkileşimi voleybolu ralli oyunları arasında çok özel bir yere getirir. Voleybolun ilgi çekiciliği gün geçtikçe artmaktadır. Oyunda çok yönlülüğün herkese sunulabilmesi amacıyla özel durumlar için farklı uyarlamalar bulunmaktadır. Voleybol gelişirken şüphe yok ki iyiye, güçlüye ve hızlıya doğru gelişecektir (Türkiye Voleybol Federasyonu 2009).

Erken tanımlama ve durumun değerlendirilmesi, zihinsel sezinleme, olasılıkları tartma ve en uygun çözümün seçimi voleybolda anahtar öğelerdir. Bundan dolayı oyuncular, bilinçli planlama ve karar vermede, verim düzeylerinin niteliğine bağlı olarak çalışmak zorundadırlar (Eralp ve Çotuk 2006). Voleybol, grup dinamiğine uygun hareket edebilmeyi, grup içerisinde sorumluluk alabilmeyi, işbirliği içerisinde çalışmayı, lider olmayı yâda lidere uymayı, kendine güven duymayı, zamanında ve yerinde karar verebilmeyi gerektiren bir spordur (Aracı 2001).

Voleybol oyunu tarihte ilk kez Amerika'da basketbol, beyzbol, tenis ve hentbolun bir karışımı olarak ortaya çıkmıştır. 1895 yılında Massachusetts'in Holyake kentinde

“Mintonette” ismiyle oynanmıştır. Willian G. MORGAN isimli Beden Eğitimi Öğretmeni Genç Erkekler Hıristiyanlar Birliği (Y.M.C.A) adlı vakıfta spor yapan insanların canları sıkılmasın diye bu oyunu oynatmıştır. Eğlence amaçlı başlanan bu faaliyet içerisinde rekabet barındırdığı için yeni bir spor olarak ortaya çıkmıştır (Eralp ve Çotuk 2006).

1896 yılında Holyake kentindeki bu vakıfta görev alan spor eğitmenleri toplantısında ilgi ile izlenen ve geliştirilme kararı alınan mintonette, Prof.Albert T. HALSTEAD’ın teklifi ile voleybol adını almıştır. Bu oyun zaman içerisinde gelişmeler kaydetmiştir. Vakıflar, okullar ve askeri birliklerde bu gelişime çokça katkı sunmuştur. İlk kez 1916 yılında kural kitabı yayınlanmıştır (Eralp ve Çotuk 2006).

Voleybol Türkiye’ye I.Dünya Savaşı’nı izleyen mütareke günlerinde geldi. 1919-1925 yılları arasında Y.M.C.A.’nın müdürlüğü yapan Dr.Deaver derneğin spor salonlarında bu oyunu oynatmış ve kısa zamanda beden eğitimi öğretmenlerinin ilgisini çekmeyi başarmıştır (Eralp ve Çotuk 2006).

İstanbul’un Cağaloğlu semtindeki Erkek Muallim Mektebi’nde Beden Eğitimi Öğretmeni olan Selim Sırrı TARCAN, Y.M.C.A. organizasyonlarında görüp oynadığı voleybolu öğrencilerine öğretmiştir. Bu okuldan mezun olan öğrenciler sayesinde kısa sürede Kabataş Erkek, Vefa, Pertevniyal, Galatasaray ve Haydarpaşa liselerinde yoğun ilgi gördü ve okullar arası turnuvalarla daha da gelişti. Ayrıca üniversitelerde de kulüp branşı olarak gelişimini sürdürdü (Eralp ve Çotuk 2006).

İlk kez 1928 yılında İstanbul Voleybol Şampiyonası yapılmış, 1949 yılında ise ilk Türkiye Voleybol Şampiyonası yapılmıştır. 1958’ e kadar Basketbol-Voleybol ve El Spor Oyunları olarak idare edilmiş bu nedenle 1948 yılında Uluslararası Voleybol Federasyonuna üye olmasına rağmen istediği gelişmeyi gösterememiştir (Tiryaki 1999).

Türkiye Voleybol Federasyonu, 1958’de Voleybol-Eltopu Federasyonu adıyla kurumuştur. Federasyon 28 Ekim 2004 tarihinde özerk bir yapıya kavuşmuştur. Türkiye’de voleybol faaliyetlerini resmi olarak yürütmekle yetkilidir (Voleybol Federasyonu Tarihçe 2017).

Voleybol 2 adet 9x9 metrekare alan olarak ortadan ikiye bölünmüş ve araya kenarlardan iki adet direğe bağlı file (2,24 m veya 2,43 m) eklenerek filenin her iki tarafında bulunan takımlar arasında oynanan bir takım sporudur (Açak 2006).

Voleybolun amacı topu filenin üzerinden diğer tarafa göndererek rakip takımın oyun sahasında yere temas etmesini veya rakibin hata yapmasını sağlamak ve rakip takımın da bunu gerçekleştirmesine engel olmaktır. Rakip hücum vuruşundan gelen topu blok yaparak durdurma olanağı sunar. Takımların; topu rakip sahaya gönderirken topa blok yaparak ya da maksimum üç defa dokunma hakları vardır, blok bu vuruş sayı sınırlamasının dışındadır. Zaman sınırlaması olmadan oyun; sayı, set ve sonunda da maçı kazanmak için oynanır (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2016).

Oyun hakemin izninden sonra servis atışı ile başlar, servis sırası kendisinde olan oyuncu, 8 saniye içerisinde topu diğer sahaya gönderir. Karşı takımla doğrudan fiziksel temas olmadan bir takımın sayı kazanılabilmesi için topun, her iki takımdan birinin oyun alanına değmesi, takımlardan birisinin hata yapması veya topun oyun alanının dışına gitmesi gerekmektedir. Atılan servisi karşılayacak olan takım karşıladığı topu sayıya çevirdiğinde bir sayı ve aynı zamanda servis atma hakkı kazanır, bununla birlikte servis hakkı kazanan takımın oyuncuları saat yönünde dönerler (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

Voleybol oyununda sporcuların topla oynadıkları yükseklikler çok değişkenlik gösterir. Yerden birkaç santimetre yükseklikten (plonjon ile top çıkarma), 3.6 m. yüksekliğe kadar (smaç) farklı seviyelerde topla oynanması söz konusudur (Morpa Spor Ansiklopedisi 5 2005). Büyük erkekler için file yüksekliği 2.43 m, büyük bayanlar için 2.24 m'dir (Türkiye Voleybol Federasyonu 2002).

Takımların ilk 4 sette 12. sayıda otomatik olarak verilen 60 saniyelik iki teknik molaları ve antrenörün aynı set içerisinde alabileceği 30 saniyelik iki mola hakkı bulunur (Vurat 2000).

Voleybol topu, içinde lastik veya benzeri maddeden bir kesenin bulunduğu, esnek deri veya sentetik deriden yapılmış ve küreseldir. Topun çevresi 65–67 cm ve ağırlığı 260–280 gr arasında olmalıdır. Basıncı 0.30-0.325 kg/cm²'dir (Türkiye Voleybol Federasyonu 2009).

Altı veya 9 hakemle yönetilebilen voleybol maçları, 5 set üzerinden oynanır. Set, en az 2 sayı farkla ilk önce 25 sayı alan takım tarafından kazanılır. Oyunda sayılarda 24-24 eşitlik halinde, iki sayı farka ulaşıncaya dek (26-24,27-25) oyun sürer. Müsabaka üç

seti alan takım tarafından kazanılmış olur. Setlerde 2-2 eşitlik olması durumunda, 15 sayı üzerinden tie-break seti oynanır (Türkiye Voleybol Federasyonu 2009).

2.2 VOLEYBOL HAKEMLİĞİ

Hakemler, tarafsız bir şekilde oyuna liderlik eden, oyuncuların ve diğer takım mensuplarının o spor branşına özgü kurallara uyması için gözlem ve yaptırım gücü olan, bu yaptırımlar için sorumlu olan otorite kişilerdir.

Hakem kelimesi farklı dillerde, farklı şekillerde ifade edilir. En yaygın olanı İngilizcede anlaşmazlığa düşünce başvuru anlamındaki “referee” olanıdır. Bu kullanımının dışında “Arbitre” ve “Schlichter” de kullanılır (Satman 2005).

Voleybol müsabakalarında Uluslararası Voleybol Federasyonu (FIVB) ya da Türkiye Voleybol Federasyonu (TVF) tarafından seçilen hakemler, voleybol kuralları çerçevesinde oyunu yöneten, alınan sayıları, kazanan/kaybeden takımları, ya da takım mensuplarına verilen cezaları belirleyen kişidir. Hakem sporcularla beraber sahada mücadele verir. Hakemin mücadele ettiği en önemli unsur fair-play (adil oyun) ilkeleridir. Müsabakaların sonuçlarında direk olarak etkili olan hakemler oyunun sağlıklı bir şekilde başlatılması, oynatılması, sonuçlandırılması ve kurallara uyulmasını temin eden bir vazgeçilmezdir (Cengiz ve Pular 2004).

Hakemlik son derece ciddi, olgunluk gerektiren bir iştir. Bundan dolayı bir hakemin spor tekniğini, mesleki fiziğini ve sağlığını etkileyen çeşitli özellikleri, yetenekleri yanında bir takım ruhsal ve düşünsel nitelikleri de olması gerekir (Acet 2006).

Bir voleybol hakemini iyi yapan en önemli özellik maçı iyi yönetmesidir. Voleybol hakeminin maçı iyi yönetimin özünde yatan kavram, tarafsızlık ve tutarlılıktır. Hakemler; tüm katılanlara tarafsız davranmalı, seyirciler tarafından da tarafsız görünmelidir. Bu vasıfları taşıyan hakemler voleybol için en büyük katkıyı yapmış sayılırlar.

İyi bir voleybol hakeminin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz.

- a) Doğru kararlar verebilen,
- b) Kuralın neden yazıldığını bilen,
- c) Etkili bir organizatör olan,
- d) Oyunun akışı içinde rekabete izin veren ayrıca kararlı bir yönetim gösteren,

- e) Eğitimci olarak, kuralları uygulayarak haksızlığı cezalandırabilen veya kaba davranışı uyarmalı,
- f) Oyunu geliştirmek ve oyunu seyretmeye gelenlerin daha iyi vakit geçirmelerini sağlamak için oyun içerisinde olan takımın tüm mensuplarının emeklerini koruyabilen,
- g) Oyunu güzelleştiren hareketleri ve davranışların ön plana çıkmasını, oyuncuların yapabilecekleri en güzel hareketleri yapmalarına olanak sağlayan kişidir (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

İyi hakemlik; kuralları, oyunu tüm ilgili taraflar için tatmin edici bir rekabet haline getirmek için kullanmaktır (TVF Resmi Oyun Kuralları 2018).

Voleybol hakemliğinin ilk resmi onayı ve tanınması 1934 yılında Stokholm'deki Uluslararası Hentbol Federasyonu Kongresi sırasında olmuştur (History of Voleybol 2018).

Günümüzde voleybol müsabakaları başhakem, yardımcı hakem, yazı hakemi, skor hakemi ve 2/4 çizgi hakemi olmak üzere 6/8 hakemle yönetilir. Bu hakemlerin maç yönetimlerini izlemek ve değerlendirmek üzere Voleybol Federasyonu tarafından gözlemci tayin edilir.

2.2.1 Voleybol Hakem Grubu ve Görevleri

Bir maçtaki hakem gurubu aşağıdaki görevlilerden oluşur.

1. Başhakem
2. Yardımcı Hakem
3. Yedek Hakem
4. Yazı Hakemi
5. Skor Hakemi
6. Çizgi Hakemleri
7. Challenge Hakemi

2.2.1.1 Başhakem

Bir maçı başından sona kadar yöneten yazılı ya da yazılı olmayan kuralları uygulayan hatta kurallarla belirtilmemiş durumlar karşısında karar verme yetkisine sahip olan hakemdir. Maçtan yaklaşık 1 saat önce maçın oynanacağı salona gelerek salonun ve diğer koşullarının oyunun oynanmasına uygun olup olmadığını denetler.

Başhakem maçı başından sonuna kadar yönetir. Maç esnasında diğer hakemlerin ve takımların tüm mensupları üzerinde yaptırım gücü vardır. Başhakem, diğer hakemlerin verdikleri kararların yanlış olduğunu düşünürse bu kararları değiştirme hakkına sahiptir. Maç esnasında başhakemin kararları kesindir.

Başhakem yazı hakeminin karşı tarafında, sahayı ikiye bölen filenin dışında konulan yerden yaklaşık 120 cm. yüksek bir hakem sandalyesinde oturmadan (sadece set aralarında oturabilir) görev yapar. Başhakem maç başlamadan önce sandalyeyi kendi fiziksel özelliklerine göre oyuncular ve fileyi en uygun açıdan görecektir şekilde ayarlar.

2.2.1.2 Yardımcı hakem

Yardımcı hakemin başhakemle aynı bilgi, yetenek, beceri ve tecrübeye sahip olması gerekir. Başhakem her hangi bir sebep yüzünden maça gelemediğinde ya da görevine devam edemeyecek bir hale gelmesi durumunda başhakemlik görevini üstlenir.

Genel olarak başhakeme yardımcı olur. Bunun yanında kendisinin de kararlar vereceği, görevli olduğu alanlar vardır.

Rakibin oyun alanına ve filenin altındaki boşluğa girilmesine, servis karşılayan takımın pozisyon hatalarına, oyuncunun filenin alt kısmına veya oyun alanının kendi tarafındaki antene hatalı temasına, bir geri hat oyuncusu tarafından tamamlanmış bir bloğa veya liberonun blok teşebbüsüne, topun yabancı bir cisme temasına, başhakeme topun yere teması konusunda yardımcı olur. (başhakem pozisyonu görememişse), fileyi, geçiş boşluğunun kısmen veya bütünüyle dışından geçerek rakip oyun alanına giderse veya oyun alanının kendi tarafındaki antene değerse, yardımcı hakem düdük çalar ve işaret eder (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2016).

Yardımcı hakem ve başhakemin duruş yerleri karşılıklıdır. Yardımcı hakem görevini oyun sahasının dışında ve ayakta yerine getirir. Yardımcı hakem, başhakeme ısrar etmemek koşuluyla kendi yetki ve sorumlulukları dışında kalan durumlar için işaret

edebilir. Yazı hakeminin çalışması, takımların oturma sıralarındaki ve ceza sahasındaki mensupları ve ısınma sahasındaki oyuncuların hareketlerini, denetler kontrol eder. Oyuncu değişikliği ve molalar için gerekli izni verir. Her takımın kullandığı mola ve oyuncu değişikliği adedini kontrol eder ve gerektiği zaman oyuncu değişiklikleri sayısını başhakem ve ilgili takım koçuna bildirir. Oyundaki kaptanın talep etmesi durumunda ilgili takımın pozisyonunu düzeltmesi konusunda kaptana bilgi verir. Hakem grubu içerisinde başhakemden sonra en yetkili hakemdir. (Voleybol hakemleri görevleri 2017).

2.2.1.3 Yedek hakem

Yedek hakemlik tüm liglerde uygulanmasa bile Efeler, Sultanlar Ligi gibi üst liglerde yapılan bir uygulamadır.

Genel olarak yardımcı hakem başhakemin görevini üslendiğinde, her hangi bir sebep yüzünden maça gelemediğinde ya da görevine devam edemeyecek bir hale gelmesi durumunda yardımcı hakemlik görevini üslenir.

Isınma sahasının içindeki, takım oturma sıralarındaki ya da varsa ceza sahasına gönderilenlerin buradaki davranışlarında disiplini kontrol ederek yardımcı hakeme yardım eder. Maçın başında oyuncuların anons edilmesini takiben dört maç topunu getirir, yardımcı hakeme verir. Maçın başında takımların dizilişlerinin yardımcı hakem tarafından kontrol edilmesinin ardından bir maç topunu yardımcı hakeme verir. Yer silicilerin çalışmalarını kontrol için yardımcı hakeme yardım eder (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

2.2.1.4 Yazı hakemi

Bir voleybol maçında yaşanan tüm olayları kaydetmekle yetkili hakemdir. Maç başlamadan önce takım listelerini gözlemciden alıp maç kâğıdına kaydetmekle başlayan bu görev maç sonunda doldurulması gereken bölümleri imza için baş ve yardımcı hakeme verilinceye kadar devam eder ve maç ile ilgili her anın maç kâğıdına yazmakla sorumludur.

Birinci set öncesinde, diziliş kâğıdının alınmasından sonra; bu kâğıtlardaki numaraların, müsabaka cetvelindeki takım listelerinde de bulunduğunu kontrol eder, her takımın ikinci mola ile 5. ve 6. oyuncu değişikliklerini yardımcı hakeme bildirir. Oyuncu

değişikliklerinin uygunluğunu kontrol eder (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

2.2.1.5 Skor hakemi

Skor hakemi yazı hakemine oyunun kaydedilmesinde sayı göstergesini kullanarak yardımcı olur. Hakemlerin ve takımların oyun başlangıcındaki tanıtımlarını, sayı ve diğer değişkenlerin sayı levhasına işlenmesini sağlar. Liberoların oyuna giriş ve çıkışlarını bir çizelge ile takip eder. Oyuncu değişiklikleri olduğu zaman zili çalarak yardımcı hakem ve yazı hakemiyle birlikte hareket eder.

2.2.1.6 Çizgi hakemleri

Bir voleybol müsabakasında 4 ya da 2 çizgi hakemi görev yapar. Dört çizgi hakeminin görev yaptığı müsabakalarda çizgi hakemleri oyun sahasının dört köşesinde, iki hakeminin görevli olduğu müsabakalarda ise bir tanesi başhakemin sağındaki köşede, diğeri ise yardımcı hakemin sağındaki köşede görev yapar.

Çizgi hakemleri, kendi çizgilerine yakın düşen topun içerde ya da dışarıda olduğunu, harice düşen topun karşılayan takıma temasını, antenlere temas eden topu, servis atışında geçiş boşluğunun dışından geçen topu, servis kullanan oyuncu servis atışı sırasında ayağı oyun sahası dışına temas eden bir sporcu, servis kullanan oyuncunun ayak hatalarını, herhangi bir oyuncunun topla oynama hareketi esnasında anten temasını, elinde olan 40x40 cm büyüklüğünde ki bayrak yardımıyla başhakeme uygun işaretlerle gösterir (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

2.2.1.7 Challenge hakemi

Gelişen teknoloji voleybol müsabakalarında da hakem kaynaklı hataları en aza indirmek için kullanılmaktadır. Birçok FIVB müsabakasında tablet, elektronik müsabaka cetveli ve telsizler kullanılmaya başlandı. Takımların hatalarını telsiz aracılığıyla birbirleriyle anlaşarak teknolojik imkânların yardımıyla başhakeme bildiren hakemdir.

Telsiz ile sağlanan iletişimde challenge talebinin konusu paylaşılırken hakemlerden voleybol terminolojisine ait kısa terimler ve cümleler ile anlaşmaları beklenmektedir. Örneğin: “top içerde ya da dışarıda”, “sporcu fileye temas etti”, “top antene değdi”, “ayak dip çizgiye değdi”, “geri hat hücum hatası”, “blok var”, “orta çizgi ihlali”, vb.

Challenge hakemine iletilen bilgilerin hakemin anlayabileceği sıralamada olması gerekir (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

2.2.2 Voleybol Hakemlik Seviyeleri

Ülkemizde Voleybol Hakemleri dört farklı seviyeye sahiptir.

1. Aday Hakem
2. İl Hakemi
3. Ulusal Hakem
4. Uluslararası Hakem

2.2.2.1 Aday hakem

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olup, 19 ile 31 yaş aralığında bulunan en az lise ve dengi okul mezunu olan ve TVF Merkez Hakem ve Gözlemciler Kurulu (MHGK) tarafından hazırlanan ve 3 günlük program dahilinde toplam 24 saatlik Voleybol Hakemliği Aday Hakem Kursunu tamamlamış ve kurs sonunda yapılan yazılı sınavdan en az 70 ve üzeri puan almış hakemlerdir.

Aday hakemler en fazla 3 yıl içerisinde gerekli şartları tamamlayıp il hakemliğine terfi etmelidir. Aksi halde hakem adaylığı sonlandırılır. Bu 3 yıllık zaman hakemlere aday hakem oldukları tebliğ edildiği zaman başlar. İl Hakem ve Gözlemciler Kurulu (İHGK) bu zaman sürecinde aday hakemlerini, deneme yapmak zorundadırlar (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

2.2.2.2 İl hakemi

Sadece kendi yaşadıkları illerde bulunan Türkiye Voleybol Federasyonu kulüp maçlarına ya da okul sporları kapsamında ki okullar arası maçlarda görev alan Voleybol hakemleridir.

Aday hakemler içerisinde okul müsabakaları dahil resmi müsabakalarda, en az bir baş hakem, bir yardımcı hakemlik görevi yapan ve hakem gözlemcisinden her maçta en az 70 puan alan aday hakemler, İHGK'nın teklifi, MHGK'nın kararı ile il hakemliğine yükseltirler (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2016).

2.2.2.3 Ulusal hakem

Türkiye Voleybol Federasyonu'nca düzenlenen ligler ve turnuvalarda görev alabilen hakemlerdir.

İl Hakem ve Gözlemciler Kurulları tarafından genelde mart ayında il hakemliğinde üç yıl faal hakemlik yapan, 40 yaşını bitirmemiş ve Ulusal Hakemliğe terfi edebilecek nitelikteki il hakemleri için MHGK' ya teklifte bulunur. MHGK' nın yapacağı ulusal hakemliğe yükselme sınavında 70 ve üzeri puan alan il hakemleri, ulusal hakem olurlar. Ayrıca üstün başarılı görülen il hakemleri il hakemliğinde bekleme süresi ya da maç sayısı dikkate alınmadan önerilebilirler (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2016).

2.2.2.4 Uluslararası hakem

FIVB kendi organizasyonlarında görevlendirmek üzere, belirlediği kriterlere göre uluslararası hakemler arasından seçim yapar. Seçilen hakemler 4 yıl boyunca "FIVB ULUSLARARASI HAKEM" unvanını alır. FIVB Uluslararası Hakem listesine giren hakemleri, 4 yıllık sürelerin sonlarında, değerlendirir, performanslarından memnun olunmayan hakemler listeden çıkarılır, yerine başka hakemler alınır (TVF Hakemlik Rehberi Talimatları 2016).

2.2.3 Voleybol Hakem Klasmanları

MHGK tarafından sezon başlamadan önce "Hakem ve Gözlemci Gelişim-Bilgilendirme Semineri" düzenlenir. Bu seminer sonunda klasmanların yeniden belirlenebilmesi için sınav yapılır. Söz konusu sınava tüm uluslararası ve ulusal hakemlerin katılması zorunludur. Yapılacak bu sınav sonucuna göre almış oldukları notun yüzde 70'i ile sezon içerisinde almış oldukları gözlemci puan ortalamasının yüzde 10'u ve MHGK takdir notunun yüzde 20'si neticesinde oluşan puan üstünlüğüne dayanan sıralamaya göre klasmanlara ayrılırlar.

Puan sıralamasına göre ilk 50 hakem **A klasmanına** alınır. Ulusal tüm ligler ve turnuvalarda görev yapabilirler.

Puan sıralamasında 51 ve 70. sıralarda olan 20 hakem **AB klasmanına** alınır. A klasman hakemler gibi ulusal tüm ligler ve turnuvalarda görev yapabilirler.

Puan sıralamasında 71 ve 220. sıralarda olan 150 hakem **B klasmanına** alınır. B klasman hakemler, Efeler, Sultanlar ligi ve 1.Lig Final maçları hariç tüm lig ve turnuvalarda görev yapabilirler.

Sınav sonucunda 50 puan ve yukarisında puan alan 221 ve daha geride sıradaki olan diğerk hakemler de C klasmanlarına ayrılırlar.

Sınav sonucunda 50 puanın altında kalan hakem ve gözlemciler, MHGK' nın takdir değerlendirmesi yapılmaksızın klasman dışı kalırlar. Klasman dışı kalan hakemler Federasyon müsabakalarında görev verilmeyecek olup; o sezon için kendi illerindeki müsabakalarda görev alabilirler.

2.3 KARAR VERME

Kitaptıktan bir tane kitap almak, çiçekleri sulamak, kapıyı kapamak, otomobil kullanmak vb. günlük yaşamdaki bütün bu davranışların tamamı aslında verdiğimiz kararların bir sonucudur. İnsan yaşamı boyunca iki ya da daha fazla seğenekten birisini seğer yani sürekli olarak karar verir. Kararlarımızın doğruluk oranı hayat yolunda doğru ilerlememizi belirler (Tarhan 2017).

Karar verme, birçok seçenek arasından kendine en uygun seğeneği tercih edilmesi olarak değerlendirebiliriz. Her karar verme işlemi sonunda bir seçim yapmış oluruz, kararın bir hareketle sonuçlanması zorunluluğu yoktur.

Birey karar alma sürecinden önce problemi tanımlar, olası çözümlerini bulur ve bunları değerlendirir. Her bir seğeneği değerlendirir ve en uygun olanı seğer (Poussard 2006).

İnsanlar doğdukları andan son nefeslerini verdikleri ana kadar karşılaştıkları problemler karşısında karar verirler. Verilen kararların niteliği ve niceliği, bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemine, karar verilmesini gerektiren durumun ve seçeneklerin özelliklerine göre değişmektedir (Taşgit 2012).

Günlük yaşamımızda kararlarımız, akıl yürütme sonucunda yapacağımız bir kıyas analizi sonucu olabileceği gibi, geğmişte deneyimlere ve olası alternatifler iğerisinden en iyisinin hangisi olduğunu tespit ettikten sonra da ortaya çıkabilir (Slso vd. 2007).

Karar verme işi bir olay karşısında matematiksel olarak hesaplanabilirken, bazı zamanlarda önceki yaşantılarımızdan kalmış olan bilgilerle olur. Bireyler kendi geğmiş

yaşantılarına ve bireysel özelliklerine göre çeşitli karar verme stilleri kullanırlar. Bir kişinin karar verme tarzı; genel olarak, öz tepki ve eylemleri olarak tanımlanabilir.

İnsanlar bir eylem karşısında karar verirken kendi bakış açılarından değerlendirirler. Bu nedenle aynı olay karşısında farklı insanlar farklı kararlar verebilir. Buda karar verme işinin kişiden kişiye göre değişen esnek bir yapıda olduğunu bize gösterir.

Karar verme, bireyin bir amaca ulaşmak için yapılabilecek mevcut eylem şartlarından en uygun olanını seğmesidir. Karar verme işi davranışsal ve bilişsel çabalar iğerir. Bu karar verme durumları bazen çok basit bir seğenekken bazen yapı olarak çok karmaşık olabilmektedir. Karar verme, bir ihtiyaça yönelik birden fazla seçim yapabilme söz konusu olduğunda yaşanan sıkıntıyı azaltan bir yönelme olarak ifade edilebilir (Kuzgun 1992).

İnsan yaşantısı devam ederken devamlı olarak karar verme davranışını sergiler. Karar verme bir ihtiyaçı ya da problemi ortadan kaldırmak için birden daha fazla seçenek iğerisinden birisini seğme işidir.

Karar verme davranışının ortaya çıkması için gerekli olan koşullar şunlardır:

- a. Karar verme gereksinimine yol açacak bir sorunun olması ve bunun birey tarafından hissedilmesi,
- b. Problemin ortadan kalkması için birden fazla seğeneğin bulunması,
- c. Bireyin var olan seğeneklerden birisine yönelebilmesi için özgürlüğünün olması.

Bir karar verme davranışının olması için ya o zamana kadar kullanılan yolun tıkanması ya da geçici özellikler barındıran yeni olanaklar ortaya çıkması ve bunlarında tercih eden kişinin farkında olması. Karar verme işi bağımsız, kendini yönetebilme hakkını kazanmış kişilerin sorumluluğudur (Kuzgun 2004).

Karar verme süreçleriyle ilgili değişik zamanlarda farklı kuramlar ortaya atılmıştır.

Kuzgun (2004)'e göre akılcı bir karar süreci şu aşamalardan oluşur;

1. Problemin hissedilmesi,
2. Problemin tanımı,
3. Seçeneklerin oluşması,

4. Seçenekler hakkında bilgi toplanması,
5. Toplanan bilgilerin, istekleri karşılama olasılığı açısından değerlendirilmesi,
6. Uygun seçeneğin belirlenmesi,
7. Planın uygulamaya konulması,
8. Sonucun değerlendirilmesi.

Karar verme sürecinin ilk ve en önemli aşaması problemin hissedilmesi ve karar sorumluluğunun alınmasıdır.

Zunker' e göre karar verme konusunda şu basamakların izlenmesi gerekir (Zunker 1989: Aktaran: Yeşilyaprak 2003).

1. Amaçların belirlenmesi,
2. Amaçlara ulaşmak için alternatif yolların belirlenmesi,
3. Hangi alternatifin uygun olduğunu bulmak için doğru ve yeterli bilgilerin toplanılması,
4. Toplanılan bilgiler ışığında en uygun görünen alternatifin seçilmesi ve uygulamaya konulması,
5. Seçilen alternatiflerin amaca ulaşmada işe yarayıp yaramadığının değerlendirilmesi,
6. Eğer amaca ulaşılamamışsa “4” basamağına geri dönülerek yeni bir alternatifin seçilerek uygulamaya konulması.

Yaşamda her zaman diğer seçeneklere geri dönmek kolay olmayabilir. Bu nedenle karar vermeden önce seçeneklerimiz üzerinde çok iyi düşünmemiz gerekir (Yeşilyaprak 2003).

Huitt'e göre, karar verme ve problem çözme süreci şu dört aşamayı içermektedir (Huitt 1972: Aktaran: Kökdemir 2002).

1. Girdi: Sorunun belirlendikten sonra, çözüme yönelik ölçüt belirlenerek, bilgilerin toplanılması.
2. İşlem: Seçeneklerin arttırılması ve yeni seçeneklerin değerlendirilmesi

3. Çıktı: Değerlendirme sonucunca karar verilmesi.

4. Gözden geçirme: ihtiyaç halinde durumun yeniden değerlendirilmesi.

Huitt, bu aşamaların gerektiği şekilde geçilebilmesinin önemini vurgularken, bunun eleştirel düşünme ve çift yönlü düşünme ile olanaklı olacağını ifade etmektedir.

Dinklage' e göre karar verme sorunu ile karşılaşan gençler üzerinde yaptığı gözlem ve araştırmalar sonucunda sekiz farklı karar verme stratejisi belirlemiştir. (Dinklage 1967: Aktaran: Kuzgun 2000)

Bunlar;

1. İç tepkisel davrananlar: Karşılaştıkları ilk tercihlere yönelirler. Salt bir yaklaşım izlerler
2. Kaderciler: Kaderin ve çevresel olayların etkisinde kararlar verirler.
3. Boyun eğenler: Kendi iradelerinden daha fazla başkalarının isteklerini önemserler.
4. Erteleyenler: sorun üzerine düşünmeyi başka bir tarihe ertelerler. Sorunu askıya alırlar.
5. Kendine eziyet edenler: Seçenekler hakkında o kadar fazla zaman harcar ve bilgi toplarlar ki daha sonra bu bilgiler içerisinde kaybolurlar.
6. Plan yapanlar: Hedeflerini ortaya koyduktan sonra sistematik bir şekilde analiz ederler. İstekleri ile mevcut durum arasında bir denge kurarak en iyi tercihe ulaşmaya çalışırlar.
7. Sezgisel davrananlar: Bilinçaltından gelen güdülere gizemli karar verme yaklaşımı içindedir. Birey bazı tercihlerin doğru olduğuna emindir.
8. Donup kalanlar: Bu bireyler bir sorumluluk hisseder ama karar vermek için adım atmaya güç bulamazlar, erteleme de yapmazlar sadece karar vermeleri gerektiğini bilirler (Kuzgun 2003).

2.3.1 Voleybol Hakemliğinde Karar Verme

Karar vermenin hayatın her anında olduğu gibi spor içerisinde de önemli bir yeri vardır. Bir spor yöneticisinin transfer edeceği oyuncudan, sahaya çıkacak takımların listesini

oluşturmaya çalışan teknik adama, sporcunun pas vereceği arkadaşını seçmesine kadar birçok örnek sunulabilir. Verilen her karar bir dizi sistematik analizden geçer.

Bir oyun kurucunun pası vereceği oyuncuya karar verirken sahadaki tüm bilgiyi soğukkanlılıkla değerlendirerek oyunun karmaşıklığını bir dizi matematiksel işlemlerden geçirir, analiz eder ve pası seçenekler içerisinde bir tanesine gönderir (Lehrer 2009).

Spor içerisinde ki bir önemli karar verme mekanizması ise hakemlerdir. Hakem, hızlı bir şekilde karar veren, haklıyı haksızı ya da yapılan hataları saniyeler içerisinde ayıran, çok kısa bir anda gördüklerini yorumlayıp kurallar çerçevesinde sonuçlandıran, en önemlisi dönüşü olmayan kararlar veren, bir benzetme yapılacak olursa, spor hâkimleridir (Atakan 2017).

Bu kadar kısa bir süre içerisinde karar vermek zorunda olan hakemlerin verdiği her karar bir takımın o seti ya da maçı kaybetmesine veya aksi olarak kazanmasına neden olabilir. Bu nedenle oyun kurallarını ve kurallar arasındaki bağlantıyı çok iyi bilmedir. Hakemler kurallar arasındaki bağlantıları bildikçe daha doğru kararlar verirler.

Voleybol hakemliği birçok dinamiği içerisinde barındırır ama genel olarak bir hakemin sağlıklı karar verebilmesi için gerekli olan en önemli özellik dikkatli olmak, kolay ve hızlı motive olabilmek ve elbette anlık karar verme yeteneğine sahip olmaktır (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

Hakem müsabakanın kritik anlarına hazır olmalıdır, gerekli bilgiyi süzerek ve istenen eylemi gerçekleştirecek yetenek ve güdülenmeyi sağlayarak doğru kararlar vermelidir. Buna bağlı olarak oyunun güzelleşmesi, oyuncuların farklı niteliklerdeki yetenek kazanımı ve geliştirmesi, oyun sırasında gerekli özelliklerin gözlemlenmesine, analizine ve karar verilmesine bağlıdır (TVF Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2016).

Gerek maçı seyretmek için salona gelen seyirciler gerekse sporcu ve antrenörler hakemleri baskı altına almaya çalışmaktadır. Hakemlerin baskı altına alınmaları durumuna dair, şiddet olaylarına bakış açılarını içeren televizyon yorumları, köşe yazıları, yönetici, antrenör ve oyuncu demeçlerindeki hedef gösterici üslupların kullanılması ile hakemlerin baskı altında kaldıkları görülmektedir.

İyi karar verme, spor branşına özel yönetmelikleri ve kuralları tam ve mükemmel bir şekilde anlama ile başlar. Kural bilgisi oyunun doğrularını uygulamakta hakemlere rehber olarak hizmet eder. Sonra, tecrübeler yoluyla hakemlik durumlarının seçenek ve boyutları ile tanışmayı sağlar ve hakeme güvenilir bir karar verme kazandırır. Kurallar üzerinde çalışmaya devam eden ve bunları hakemlik tecrübesi ile kişisel gelişimlerine uygulayan hakemler yetkili ve yetkin hale geleceklerdir. Sporcuların bir tekniği yapmada gerekli fiziksel becerilerini geliştirmek için yaptıkları antrenman gibi, hakemlerinde de karar vermesi geliştirmek için sürekli hakemlik tekrarı yapması gerekmektedir (Weinberg and Richardson 2011).

2.4 ÖZGÜVEN (ÖZ SAYGI)

Özgüven hayatta karşılaştığımız sorunlarla başa çıkabilme gücümüzdür.

Karşımıza çıkan zorlukları aşmak aşabileceğimize dair birikimlerimize, öğrenme azmimize, potansiyelimize, becerilerimize ve tüm bunların geliştirebileceğimize olan inançlarımızın bütünüdür (Koç ve Gün 2006).

Birçok insan özgüvenin doğuştan getirilen bir özellik olduğunu düşünür oysa yaşantılarımız neticesinde edindiğimiz bilgilerin algımıza yansımalarıdır.

Özgüveni olan insanlar karşılaştığı problemlerle daha kolay baş edebilirler. Problemlere çözüm üretebilir ve etrafındaki bireyler üzerinde etkili olabilirler. Kendileriyle yüzleşebilir, kendilerinin yeterli ve yetersiz oldukları alanları tespit ederek yetersiz özelliklerini geliştirebilirler. Önyargılı olmaktan daha çok kişileri tanıdıktan sonra bir yargıya varmayı tercih ederler. Bu sayede özgüven seviyeleri daha da yükselir (Döğüşgen 2013).

Özgüvene sahip olan kişiler kendi huzurlu dünyalarında daha yaratıcı, üretken ve verimlidirler. Kendilerini daha iyi tanıdıkları için güçlerinin neye yetip yetmeyeceği konusunda bilgi sahibidirler. Gerçekçi hedefler koyarak geleceklerini sağlam temeller içerisinde şekillendirebilirler. Sorunlardan kaçmazlar, onlarla yüz yüze gelerek daha büyük bir sorun olmasını engellerler. Görev ve sorumluluklarının bilinciyle yaptıkları işlerde başkalarına suçu atmak yerine kendilerini sorumlu tutarlar. Gerekirse sorunun kaynağını bulup onu ortadan kaldırmak için çaba gösterirler (Göknaar 2007).

Özgüvenin en önemli kaynağı başarılı sonuçlar elde etmektir. İnsanlar başarılı olmak için kendilerine güvenmeye ihtiyaçları vardır. Başarının anahtarı özgüvendir. Başarılı oldukça insanların özgüven seviyeleri de artmaktadır (Sekman 2010).

Lindenfield öz güven kavramını iki farklı kategoride değerlendirmektedir: İç özgüven ve dış özgüven.

İç özgüveni olan insanlarda bulunan özellikler:

1. Kendini sever,
2. Kendini tanır,
3. Kendine açık hedefler koyar,
4. Pozitif düşünür.

Dış özgüveni olan insanlarda bulunan özellikler:

1. İletişim,
2. Kendini ifade edebilme,
3. Kendini ortaya koyabilme,
4. Duygularını kontrol edebilme.

Özgüven kişiden kişiye göre değişkenlik gösteren bir durumdur. Özgüvenden yoksun olduklarını söyleyen insanlar aynı şeyden bahsetmezler. Kimileri spor konusunda kendilerine güvenmezken, kimileri kalabalık önünde konuşmaktan çekinirler. Kişisel algılarımız özgüven değerlendirmelerimizi değiştirir (Addington 2016).

Olumu şeyler düşünmek kendimize olan güven duygumuzun gelişmesini sağlar. Özgüven duygusunu daha güçlü bir insan olmamızı sağlar (Peala 2004).

2.4.1 Voleybol Hakemliğinde Özgüven

Oyuncuların hakemden beklediği birçok nitelik vardır. Yetkili, güvenilir ve saygılı olmak bunların başında gelmektedir. Bir hakemin fiziksel, mantalite ve özgüven açısından “yetkin” olması beklenir. Özgüveni yüksek olan hakemler bir oyunda karşılaştıkları birçok baskıya oyunun resmi kuralları çerçevesinde tepki verir. Bu nedenle müsabakanın sağlıklı bir şekilde devam etmesi hakemlerin iyi yönetimlerine bağlıdır.

Oyuncular voleybolun çoğunlukla oyuncular için olduğuna ve hakemlerin oyunculara karşı saygılı, sağduyulu ve kibar olması gerektiğine inanır. Özgüveni yüksek olan hakemler, bilgi ve tecrübelerini kullanarak oyunun tüm üyelerinin haklarını korur ve hak ettikleri saygıyı gösterir.

Bir voleybol hakeminin kendine güvenini arttıracak en önemli faktörler kural bilgisi ve maç deneyiminin olması ayrıca fiziksel ve zihinsel olarak maça hazır olmasıdır.

Özgüven seviyesi yüksek olan hakemler, oyun kuralları konusunda yetkin olur ve iyi kararlar verirler. Kendisine güvenen hakem kural yönetiminde tutarlı ve baskıdan kolay etkilenmeyeceği için takımlar tarafından daha güvenilir olmaktadır (Simmons 2011).

2.5 ÖZ YETERLİK

Öz yeterlik kavramı ilk kez Bandura tarafından ortaya atılmıştır. Bandura'ya göre, öz-yeterlik, bir kişinin istenen sonuçları elde etmek için davranışlarını başarılı bir şekilde yerine getirebileceği inancıdır. Öz yeterlik, bireyin gelecekte zor durumların üstesinden gelmek için ne kadar başarılı olabileceğine olan inancıdır. Öz yeterlik, kişinin, farklı durumlarla başa çıkma, belirli bir faaliyete erişme yeteneği ve kapasitesi ile ilgili kendi yargısıdır (Karaçam ve Pulur 2017).

Öz yeterlik, kişinin belli bir davranışı başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için kapasitesine ilişkin kendi değerlendirmesidir. Bireyin mevcut durumuna yönelik, yaşamını devam ettirebilme ya da karşısına çıkan bir problemin giderilmesine yönelik gücünün kişisel algısıdır. Öz yeterlik hissi çocukluk yıllarında çevreyi keşfetmeye başlayan çocuğa verilen destek, yeteneklerine duyulan güven, diğerlerinden farklılığına ve kişiliğine duyulan saygı sayesinde gelişen ve çocuğun deneme yanılgıları sayesinde sınanarak pekişen psikolojik inancıdır. Öz yeterlik algısının gelişmesindeki en önemli unsurlardan birisi ilk denemelerin başarıyla sonuçlanmasıdır, yani başlangıç yapmaktır (Karancı ve Bozo 2007).

Öz yeterlik bir yetenek değil, yeteneklerimize inanma seviyemizdir. Kendi öz yeterlik durumumuzu geliştirmek için şu soruları kendimize sorabiliriz.

1. Beni inanılır biri yapan ve başkalarına güven veren ne tür yeterliliklerim var?
2. Özgüvenimi etkileyen yeterliliklerimi geliştirmek için ne tür deneyimler yaşadım?

3. Teknoloji, küreselleşme ve yaptığım iş gibi faktörlerin şuan sahip olduğum yeterlilikler üzerinde bir etkisi var mı?
4. Şuan sahip olduğum yeterlilikleri geliştirme ve yenilerini edinme konusundaki tutum ve yaklaşımım nedir? (Covey ve Meril 2010).

Kişinin öz yeterlik algısının artmasında en önemli faktörlerden birisi de model olma ve model oluşturmaktır. Bireylerin başkaları tarafından model alınması, içsel yaklaşım olarak başkalarına model olduğu için öz yeterlik algısında olumlu bir artış olacaktır (Akbaba 2004).

Öz yeterlik ve özgüven birbirlerinden çok uzak kavramlar değildir. Öz güven duygusu, öz yeterliği tetikleyen bir duygudur. Bireyin öz güvenin artması bireylerin karşılaştığı problemler ile başa çıkabileceği inancını da yani öz yeterliğini de arttırmaktadır.

Öz yeterliği etkileyen en önemli unsurlardan birisi psikolojik danışma sürecidir. Müsabaka sırasında çalıştırıcı başta olmak üzere, yardımcı antrenörler, fizik tedavi uzmanı ve psikologlarda dahil tüm ekip sporcunun yanında gibi gözükse de sahaya müdahale şansları yoktur. Pek çok dalda 1-2 saniyelik kırılmalar bile sonucu belirleyebilmektedir. Bu sebeple oyuncunun geliştirdiği psikolojik yeterlilikler oyunda belirleyici olmaktadır (Karagözoğlu 2006).

2.5.1 Voleybol Hakemliğinde Öz Yeterlik

Hakem öz yeterliği, hakemlerin işlerinde başarılı bir şekilde performans kapasitesine sahip olduklarına yönelik inanç derecesi olarak tanımlanmıştır (Karaçam ve Pulur 2017).

Spor psikolojisindeki araştırmalar genel olarak çalıştırıcılar ve sporculara odaklanır. Hakemler, müsabakalarda önemli rolleri olan ancak literatürde büyük ölçüde ihmal edilen parametrelerdir. Hakemlerin vermiş olduğu bir karar müsabakaların seyrinde büyük değişiklikler olmasına neden olabilmektedir.

Hakemin kendisini yetiştirmesi, deneyim kazanması, kurallar ve insan yönetimi hakkında bilgi sahibi olması müsabakaları büyük ölçüde etkilemektedir. Hakemin kendine güven duyması, kendisini yeterli hissetmesi çok önemlidir. Hakemin kendisini yeterli hissetmesi, kendi davranışını, memnuniyetini, stresini, performansını, sporcu kural ihlallerini ve koç davranışlarını etkileyecektir.

Bandura'nın öz-yeterlik kuramına dayanarak, hakem öz yeterliğinin altı boyutu içerdiği öne sürülmüştür. Guillen ve Feltz (2011), hakemlerin işlerinde başarılı bir şekilde performans gösterebilecek kapasiteye sahip olduklarını düşündükleri bir kavramsal etkinlik modelini önermişlerdir.

Öz yeterliğin altı boyutu şöyle sıralanmışlardır: Oyun bilgisi, karar verme becerileri, psikolojik beceriler, stratejik beceriler, oyunun kontrolü ve fiziksel uygunluk.

Öz Yeterlik Kaynakları	Öz yeterlik Boyutları	Çıktılar
Ustalık Deneyimi		
✓ Hakem olarak Deneyim		
✓ Geçmiş Performans		
✓ Hocalık Deneyimi		
✓ Kural Bilgisi	✓ Oyun Bilgisi	✓ Hakem Davranışı
Diğer Önemliler	✓ Karar Verme Becerileri	✓ Hakem memnuniyeti
✓ Değerlendiricilerin varlığı	✓ Psikolojik Yetenekleri	✓ Hakem Performansı
✓ Değerlendiricilerin geri dönütü	✓ Stratejik Yetenekleri	✓ Hakem Stresi
✓ Hakem Arkadaşının geri dönütü	✓ İletişim/ Oyun Kontrolü	✓ Sporcu Davranışı
✓ Oyuncunun, antrenörün vb. geri dönütü	✓ Fiziksel Yeterlik	✓ Sporcuları Kurallara Uymaması
Fiziksel Zihinsel Hazırlık		✓ Antrenörün Davranışı
✓ Amaç Belirleme		
✓ Isınma		
✓ Fiziksel Kondisyon		
Paydaşların Nitelikleri		
✓ Nitelikli maça görevlendirilme		
✓ Nitelikli ortakla görevlendirilme		
✓ Sahaya aşinalık		
✓ Hava Şartlarının uygunluğu		

Şekil 2.1. Hakem Öz-Yetkinliğinin Kavramsal Modeli

Öz yeterlik kaynakları öz yeterlik boyutlarını etkilerken, öz yeterlik boyutları ise sonuçları etkiler. Öz yeterlik kaynakları direk olarak ta sonuçları etkileyebilmektedir (Guillen and Feltz 2011).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 AMAÇ VE KAPSAM

Voleybol müsabakalarının kurallara uygun sağlıklı bir şekilde başlaması, oynanması ve sonuçlanmasında; maç yönetimleri, hakemlik bilgileri, tecrübe ve karar verme becerileri ile vazgeçilmez bir unsur olan voleybol hakemlerinin, hakem öz yeterlilik düzeylerinin ve genel öz yeterlilik seviyeleri ile karar verme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, hakemlerin klasman, hakemlik seviyesi, mesleki deneyim, hakemliği yaptığı branşta spor yapma durumları ve başka bir branşta hakemlik yapma durumlarına göre hakem öz yeterlikleri ve karar verme stilleri arasındaki farklar da araştırma kapsamında tutuldu.

Araştırmanın evrenini; Türkiye’de farklı klasmanlarda bulunan voleybol hakemlerinden (54 aday, 54 il, 61 ulusal, 19 uluslararası hakem) oluşturuldu. Araştırmanın örneklemini ise, 2017-2018 voleybol sezonunda faal olan (İstanbul, Kocaeli, Bursa, İzmir ve Yalova) farklı klasmanlardaki voleybol hakemleri (aday, il, ulusal, uluslararası hakem) ve örneklem sayısını artırmak amacıyla değişik illerde hakemlik yapan uluslararası hakemlerden oluşturuldu. Bu kapsamda 82 kadın, 106 erkek toplam 188 hakeme ulaşıldı.

3.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmamızda farklı klasmanlarda bulunan voleybol hakemlerinin demografik bilgilerini sorgulayan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği”, ”Genel Öz Yeterlik Ölçeği” ve “Melbourne Karar Verme Ölçeği” kullanıldı.

Araştırmamızda kullanılan ölçme araçlarına dair geçerlilik ve güvenirlilik çalışması yapıldı. Ölçeklere ölçek yapı geçerliliklerini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi, güvenirlilik seviyelerini belirlemek amacıyla ise cronbach’s alpha güvenirlilik analizi uygulanmıştır.

3.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu; çalışmamıza katılan voleybol hakemlerinin demografik bilgilerini (cinsiyet, yaş, medeni hal, eğitim durumu, hakemlik yaptığı şehir, hakemlik seviyesi ve klasmanı, hakemlik tecrübesi, hakemlik görev sayısı, hakem olduğu spor branşında daha önce spor yapma durumu ve başka branşlarda hakemlik yapma durumu) tespit edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış 12 soruluk anket ile sorgulandı (Ek-1). Çalışma grubuna, çalışmayla ilgili detaylı bilgi verilip “gönüllü olma formu” okutuldu ve onayları alınarak, imzalatılmıştır. (Ek-5).

3.2.2 Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği (HÖYÖ)

Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği (HÖYÖ) Referee Self-Efficacy Scale (REFS) ilk olarak 2012 yılında Myers, ve ark. tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Karaçam ve Pulur 2017 tarafından fiziksel yeterlik faktörü de eklenerek geliştirilmiş ve geçerlilik güvenilirlik çalışması yapılarak Türkçeye uyarlanmıştır. Gerekli yazışmalar yapılarak çalışmamızda kullanma izni alınan söz konusu ölçeğin beşli likert tipi dereceleme biçiminde oluşturulmuş 18 maddesi bulunmaktadır. Ölçekte 5 maddeden oluşan fiziksel yeterlik, 3 maddeden oluşan oyun bilgisi, 3 maddeden oluşan karar verme, 3 maddeden oluşan baskı ve 4 maddeden oluşan iletişim olmak üzere beş alt faktörü bulunmaktadır. Ölçek maddelerine ilişkin dereceleme seçenekleri “1-2 Düşük, 3 Orta ve 4-5 Yüksek” biçiminde ifade edilmiştir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır ve ölçeğin her bir faktöründen alınan yüksek puanlar, o faktördeki öz yeterliğin yüksek olduğunu göstermektedir (Karaçam ve Pulur 2017).

Çalışmamızda hakem öz yeterlilik ölçeği hakemlere araştırmacı tarafından uygulanmış ve bu veriler üzerinden geçerlik ve güvenilirlik hesaplamaları yapılarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği kontrol edilmiştir.

Ölçeğin veri ile uyumunu denetlemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi model uyum indeksleri tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. HÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri

χ^2 /sd	AGFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA
2.114*	0.863	0.933*	0.948*	0.907*	0.074*

*Kabul edilebilir derecede uyumu işaret eder.

Tabloda görüldüğü üzere ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi model uyum indekslerinin tamamı kabul edilebilir seviyededir. Ölçek maddelerinin faktör katkılarını gösteren madde yol katsayıları tahmin istatistikleri ise tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. HÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri

Madde	Faktör	Standartize β	S.H	K.D	p
HÖYÖ5		0.965			
HÖYÖ4		0.852	0.055	16.604	0.000*
HÖYÖ3	← Fiziksel Yeterlilik	0.789	0.073	12.245	0.000*
HÖYÖ2		0.856	0.060	14.008	0.000*
HÖYÖ1		0.610	0.068	9.922	0.000*
HÖYÖ14		0.866			
HÖYÖ13	← Baskı	0.847	0.061	15.618	0.000*
HÖYÖ12		0.908	0.055	17.474	0.000*
HÖYÖ11		0.723			
HÖYÖ10	← Karar Verme	0.624	0.118	9.237	0.000*
HÖYÖ9		0.699	0.120	10.390	0.000*
HÖYÖ8		0.743			
HÖYÖ7	← Oyun Bilgisi	0.736	0.088	9.515	0.000*
HÖYÖ6		0.760	0.100	9.771	0.000*
HÖYÖ18		0.922			
HÖYÖ17		0.808	0.059	14.717	0.000*
HÖYÖ16	← İletişim	0.817	0.050	15.145	0.000*
HÖYÖ15		0.759	0.072	13.193	0.000*

*Yüzde 99 güven seviyesinde istatistiksel manidarlığı simgeler

Tabloda görüldüğü üzere tüm ölçek maddelerinin ölçek katkısı yüzde 99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve 0.610 ile 0.965 arasında değişmektedir ($p < 0.01$). Ölçek maddelerinin ölçek katkısının 0.4’ün üzerinde olması ve 1’in altında olması ölçeğin ölçme gücü bakımından olumlu bir bulgudur.

Ölçeğin ve alt boyutların cronbach's alpha güvenilirlik katsayıları tablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 3.3. HÖYÖ Güvenirlik İstatistikleri

Alt boyut / Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach'Alpha Güvenirlilik Katsayısı
Fiziksel Yeterlilik	5	0.900
Baskı	3	0.906
Karar Verme	3	0.810
İletişim	4	0.900
Oyun Bilgisi	3	0.787
Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği	18	0.918

Tabloda görüldüğü üzere oyun bilgisi boyutu ve karar verme boyutu çok iyi derecede güvenilir iken diğer boyutlar ve ölçek mükemmel derecede güvenilir ölçme araçlarıdır.

Ölçek doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik istatistikleri birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal olarak geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bilimsel amaçlı ölçümler için yüksek derecede güvenilirlik ile kullanılabileceği söylenebilir.

3.2.3 Genel Öz Yeterlilik Ölçeği (GÖYÖ)

Genel Öz Yeterlilik Ölçeği (GÖYÖ) General Self-Efficacy Scale ilk olarak 1979 yılında, Jerusalem ve Schwarzer tarafından Almanya'da geliştirilmiştir. İlk geliştirildiğinde 20 maddeden oluşan ölçek, 1981'de aynı araştırmacılar tarafından revize edilmiş ve madde sayısı 10'a indirilmiş, 1995 yılında son haline getirilmiştir. (Scholz vd. 2002). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve İngilizce de dâhil olmak üzere 28 dile çevirisi yapılan ölçeğin birçok araştırmacı tarafından öncelikli olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Scholz vd. (2002), genel öz yeterlilik ölçeğinin 25 dildeki versiyonlarını kullanarak elde ettikleri verilerine dayalı olarak hesapladıkları madde-toplam korelasyonlarında birkaç istisna dışında tüm maddelerin .30 ile .77 arasında değerler aldığı görülmüştür. Yine 25 dildeki versiyonlarını kullanarak elde ettikleri verilere dayalı olarak toplamda hesaplanan alfa iç tutarlılık katsayısı .86, her bir ülke örnekleme için ayrı ayrı hesaplanan alfa iç tutarlılık katsayıları da .75 ve .91 arasında bulunmuştur. 25 ülke verilerine ayrı ayrı faktör analizi uygulanmıştır. Kaiser-Guttman öz değer ölçütü ve çizgi grafiği sonuçları neredeyse tüm ülkeler için tek faktörlü çözüme işaret etmiştir.

Daha sonra doğrulayıcı faktör analizi uygulanarak tek faktörlü ve iki faktörlü çözümler test edilmiştir. Analiz sonucunda iki faktörlü çözüm reddedilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin tek faktörlü olduğu varsayımını desteklemiştir (Scholz vd. 2002).

Aypay (2010) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak Türk kültürüne uyarlanan ölçekte üç farklı üniversiteden toplam 693 öğrenci üzerinde çalışılmıştır. Çeviri-tekrar çeviri tekniği ile Türk kültürüne uyarlaması yapılan ölçeğin yapı geçerliği için Temel Bileşenler Analizi ve Varimax Döndürme teknikleri kullanılmıştır. Bileşen analizi sonucu, öz değerleri 1'den büyük iki bileşenli bir yapı ortaya çıkmıştır. Çaba ve direnç, yetenek ve güven alt boyutlarına sahip 4'lü likert tipindeki (tamamen yanlış=1 - tamamen doğru=4) ölçeğin ölçüt geçerliği için Stresle Başa Çıkma Ölçeği ve Rosenberg Öz-Saygı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek bileşenleri için Alfa iç tutarlılık katsayıları ilk bileşen için .79 ve ikinci bileşen için .63 bulunmuştur. Toplamda hesaplanan Alfa katsayısı ise .83'tür. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı için bulunan korelasyon katsayısı yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=.80$, $p<.001$)'dir (Aypay 2010).

Ölçek değişik çevrelerin yeni ve zor görevlerle başa çıkma yeterliliği inancını test etmektedir. Tamamı pozitif ve 10 maddeden oluşan ölçek tamamen yanlış ve tamamen doğru noktalarıyla sınırlanan 4'lü likert tipinde hazırlanmıştır. Maddelerde yüksek puan almak yüksek seviyedeki genel öz-yeterliğe işaret etmektedir.

Çalışmamızda genel öz yeterlik ölçeği hakemlere araştırmacı tarafından uygulanmış ve bu veriler üzerinden geçerlik ve güvenilirlik hesaplamaları yapılarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği kontrol edilmiştir.

Ölçeğin veri ile uyumunu denetlemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi model uyum indeksleri tablo 3.4'de verilmiştir.

Tablo 3.4. GÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri

χ^2 /sd	AGFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA
1.677**	0.919*	0.953**	0.975**	0.940*	0.057*

**Mükemmel uyum, *kabul edilebilir derecede uyumu işaret eder.

Tabloda görüldüğü üzere ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi model uyum ve indekslerinden χ^2 /sd , GFI ve CFI mükemmel uyumu işaret ederken, AGFI, NFI ve RMSEA kabul edilebilir seviyede uyumu işaret etmektedir. Ölçek maddelerinin faktör katkılarını gösteren madde yol katsayıları tahmin istatistikleri ise tablo 3.5’de verilmiştir.

Tablo 3.5. GÖYÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri

Madde	Faktör	Standartize β	S.H	K.D	p
GÖYÖ10		0.713			
GÖYÖ9		0.782	0.101	10.441	0.000*
GÖYÖ8		0.745	0.093	10.151	0.000*
GÖYÖ7		0.710	0.091	9.678	0.000*
GÖYÖ6	← Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	0.634	0.106	7.520	0.000*
GÖYÖ5		0.549	0.082	7.503	0.000*
GÖYÖ4		0.768	0.110	10.243	0.000*
GÖYÖ3		0.501	0.102	6.849	0.000*
GÖYÖ2		0.626	0.102	8.548	0.000*
GÖYÖ1		0.602	0.092	8.217	0.000*

*Yüzde 99 güven seviyesinde istatistiksel manidarlığı simgeler.

Tabloda görüldüğü üzere tüm ölçek maddelerinin ölçek katkısı yüzde 99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve 0.602 ile 0.713 arasındadır.($p < 0.01$). Ölçek maddelerinin ölçek katkısının 0.4’ün üzerinde olması ve 1’in altında olması ölçeğin ölçme gücü bakımından olumlu bir bulgudur.

Ölçeğin ve alt boyutların cronbach’s alpha güvenilirlik katsayıları tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3.6. GÖYÖ’ nün Güvenirlilik İstatistikleri

Altboyut/ Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach’Alpha Güvenirlilik Katsayısı
Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	10	0.885

Tablo 3.6’da görüldüğü gibi ölçek çok iyi derecede güvenilir bir ölçme aracıdır.

Ölçek doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik istatistikleri birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal olarak geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.2.4 Melbourne Karar Verme Ölçeği

Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II); Mann ve diğerleri (1997) tarafından, Flinders Karar Verme Ölçeği I-II temel alarak hazırlanmıştır. Mann ve diğerleri (1998)'de altı ülkeyi kapsayan kültürler arası bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerini karşılaştırmak amacıyla MKVÖ I-II'yi kullanmıştır. Altı ülkeden alınan örnekleme Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla; karar vermede öz-saygı .74, dikkatli .80, kaçınan .87, erteleyici .81 ve panik karar verme .74 olarak bulunmuştur.

İki kısma ayrılan Melbourne Karar Verme Ölçeği; Melbourne Karar Vermede Özsaygı (MKVÖ I) ve Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği (MKVÖ II) Deniz (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geliştirilmiş ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılmıştır. Melbourne Karar Verme Ölçeği; üçlü likert "Doğru, Bazen, Doğru Değil" şeklinde olup, yirmi iki maddeden oluşmakta ve karar verme stillerini ölçmektedir. Puanların yüksekliği ilgili karar verme stiline kullanıldığına işaret etmektedir. Ölçekte farklı karar verme stillerini değerlendiren 4 alt boyut bulunmaktadır ve ölçek alt boyutlarının Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla; karar vermede özsaygı .72, dikkatli karar verme stili .80, kaçınan karar verme stili .78, erteleyici karar verme stili .65 ve panik karar verme stili .71 olarak bulunmuştur. (Deniz 2004). Melbourne Karar Verme Ölçeği iki kısma ayrılmaktadır.

I. KISIM (Melbourne Karar Vermede Özsaygı Ölçeği 'MKVÖ I'): Karar vermede özsaygı (kendine güven) düzeyini belirleyen MKVÖ I ölçeği, altı maddeden oluşmakta ve üç maddesi düz, üç maddesi ters yönde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek maksimum puan 12'dir. Yüksek puanlar karar vermede özsaygının yüksek olduğunu göstergesidir.

II. KISIM (Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği 'MKVÖ II'): Karar verme stillerini ölçen MKVÖ II ölçeği, 22 maddeden oluşmakta ve dört alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar; dikkatli karar verme stili (6 madde), kaçınan karar verme stili (6 madde), erteleyici karar verme stili (5 madde) ve panik karar verme stili (5 madde) karar verme stilleridir. Puanların yüksekliği ilgili karar verme stiline kullanıldığına işaret etmektedir (Deniz 2004).

1. Dikkatli Karar Verme Stili: Bireyin karar vermeden önce özenle gerekli bilgiyi araması ve alternatifleri dikkatlice değerlendirdikten sonra seçim yapma durumudur. Bu faktör altı madde (2, 4, 6, 8, 12, 16) ile ifade edilmiştir.

2. Kaçınan Karar Verme Stili: Bireyin karar vermekten kaçınması, kararları başkalarına bırakma eğiliminde olması ve böylece sorumluluğu bir başkasına devrederek karar vermekten kurtulmaya çalışma durumudur. Bu faktör altı madde (3, 9, 11, 14, 17, 19) ile ifade edilmiştir.

3. Erteleyici Karar Verme Stili: Bireyin kararı geçerli bir neden olmaksızın sürekli erteleme, geciktirme ve sürüncemede bırakma durumudur. Bu faktör, beş madde (5, 7, 10, 18, 21) ile ifade edilmiştir.

4. Panik Karar Verme Stili: Bireyin bir karar durumu ile karşı karşıya kaldığında, kendini zaman baskısı altında hissederek aceleci davranışlar sergileyip çabuk çözümlere ulaşma çabası durumudur. Bu faktör, beş madde (1, 13, 15, 20, 22) ile ifade edilmiştir.

Çalışmamızda karar verme ölçeği hakemlere araştırmacı tarafından uygulanmış ve iki kısımdan oluşan ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi ve güvenirlik analizi iki kısım için ayrı ayrı yapılarak ölçeğin geçerlik ve güvenirliği kontrol edilmiştir.

I. Kısım Melbourne Karar Vermede Özsayı Ölçeğine (MKVÖ I) uygulanan ilk doğrulayıcı faktör analizi uygulamasında 5. maddenin ölçek katkısının yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüş ve ölçeğin ölçme gücünü olumsuz etkilemesi sebebiyle ölçek dışında bırakılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi model uyum indeksleri tablo 3.7’de verilmiştir.

Tablo 3.7. 1. Kısım Melbourne Karar Vermede Özsayı Ölçeği (MKVÖ I) Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri

χ^2 /sd	AGFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA
1.268**	0.964**	0.990**	0.994**	0.974*	0.036*

**Mükemmel uyum, *kabul edilebilir derecede uyumu işaret eder.

Tabloda görüldüğü üzere ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi model uyum ve indekslerini tamamı mükemmel derecede uyumu işaret etmektedir. Ölçek maddelerinin faktör katkılarını gösteren madde yol katsayıları tahmin istatistikleri ise tablo 3.8’de verilmiştir.

Tablo 3.8. 1. Kısım Melbourne Karar Vermede Özsayı Ölçeği (MKVÖ I) Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri

Madde	Faktör	Standartize β	S.H	K.D	p
KV6		0.549			
KV4	← Karar Vermede Öz Saygı	0.730	0.145	5.944	0.000*
KV3		0.417	0.078	4.436	0.000*
KV2		0.690	0.184	5.945	0.000*
KV1		0.337	0.062	0.373	0.000*

*Yüzde 99 güven seviyesinde istatistiksel manidarlığı simgeler.

Ölçek maddelerinden 11. Maddenin ölçek katkısı 0.4'ün altında olmasına rağmen ölçeğin model uyum indeksleri mükemmel uyumu işaret ettiği için söz konusu maddenin ölçekte bırakılarak güvenilirlik seviyesinin düşmemesi amaçlanmıştır. Diğer ölçek maddelerine bakıldığında ölçek katkılarının 0.417 ile 0.730 arasında değiştiği gözlemlenir. Ölçeğin güvenilirlik istatistikleri ise tablo 3.9'da verilmiştir.

Tablo 3.9. 1. Kısım Melbourne Karar Vermede Özsayı Ölçeği (MKVÖ I) Güvenirlik İstatistikleri

Altboyut/ Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach'Alpha Güvenirlik Katsayısı
Özgüven	5	0.676

Tabloda görüleceği üzere ölçek iyi derecede güvenilir bir ölçektir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin geçerli ve iyi derecede güvenilirlik bir ölçek olduğu söylenebilir.

II. Kısım Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeğine (MKVÖ II) uygulanan ilk doğrulayıcı faktör analizi uygulamasında 2. madde 4. madde ve 16. maddenin ölçek katkılarının yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüş ve ölçeğin ölçme gücünü olumsuz etkilemesi sebebiyle söz konusu maddeler ölçek dışında bırakılmasına karar verilmiştir. Maddeler dışarıda bırakıldıktan sonra ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi model uyum indeksleri tablo 3.10'da verilmiştir.

Tablo 3.10. II. Kısım Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği (MKVÖ II) Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum İndeksleri

χ^2 /sd	AGFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA
1.474**	0.925*	0.905**	0.932*	0.920*	0.048*

Tabloda görüleceği üzere χ^2 /sd mükemmel derecede uyumu işaret ederken diğer uyum indeksleri kabul edilebilir seviyede uyumu işaret etmektedirler. Ölçek maddelerinin faktör katkılarını gösteren madde yol katsayıları tahmin istatistikleri ise tablo 3.11’de verilmiştir.

Tablo 3.11. II. Kısım Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği (MKVÖ II) Doğrulayıcı Faktör Analizi Tahmin İstatistikleri

Madde	Faktör	Standartize β	S.H	K.D	p
KVE12	← Dikkatli Karar Verme Stili	0.727	0.341	4.152	0.000*
KVE8		0.287	0.179	2.940	0.003*
KVE6		0.460			
KVE3	← Kaçınan Karar Verme Stili	0.587			
KVE9		0.592	0.112	6.964	0.000*
KVE11		0.531	0.122	6.409	0.000*
KVE14		0.519	0.148	6.292	0.000*
KVE17		0.431	0.124	5.401	0.000*
KVE19		0.336	0.132	4.330	0.000*
KVE5			0.562		
KVE7	← Erteleyici Karar Verme Stili	0.696	0.164	7.134	0.000*
KVE10		0.621	0.172	6.647	0.000*
KVE18		0.684	0.172	7.063	0.000*
KVE21		0.631	0.135	6.716	0.000*
KVE1	← Panik Karar Verme Stili	0.573			
KVE13		0.503	0.152	5.927	0.000*
KVE15		0.760	0.155	7.879	0.000*
KVE20		0.528	0.133	6.148	0.000*
KVE22		0.614	0.146	6.875	0.000*

Tablo incelendiğinde bazı maddelerin ölçek katkılarının .4’ün altında olduğu fakat yüzde 95 ve yüzde 99 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülür. Diğer yandan DFA uygulaması model uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeylerde olması sebebiyle söz konusu maddelerin ölçekte bırakılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik istatistikleri tablo 3.12’de verilmiştir.

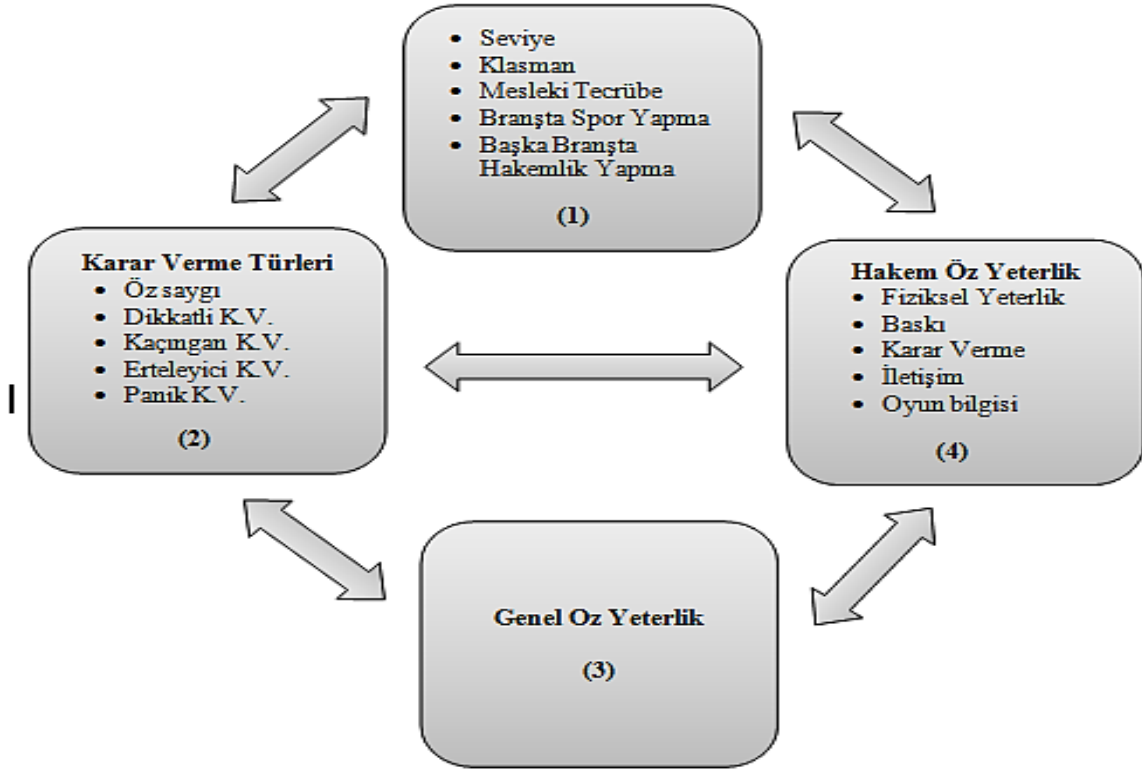
Tablo 3.12. II. Kısım Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği (MKVÖ II) Güvenirlik İstatistikleri

Altboyut/ Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach'Alpha Güvenirlik Katsayısı
Dikkatli Karar Verme Stili	3	0.500
Kaçıngan Karar Verme Stili	6	0.673
Erteleyici Karar Verme Stili	5	0.773
Panik Karar Verme Stili	5	0.741
Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II)	19	0.876

Tabloda görüldüğü üzere dikkatli karar verme stili genel kabul gören düzeyde, kaçıngan karar verme stili iyi düzeyde, erteleyici karar verme stili ve çok iyi düzeyde ve ölçeğin tamamı mükemmel derecede güvenirlilik seviyesine sahiptir.

3.3 ARAŞTIRMA MODELİ

Tarama modelinde gerçekleştirilen araştırma için araştırma hipotezleri ve araştırma amaçları göz önünde bulundurulduğunda araştırma modeli şekil 3.1'deki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 3.1. Araştırma Modeli Şekli Gösterimi (1-kontrol değişkenleri, 2-bağımsız değişken, 3-bağımsız değişken 4-bağımlı değişken)

3.4. VERİ GİRİŞİ VE ANALİZİ

Araştırma kapsamında toplanan anket verilerinin ölçek geçerlilik çalışması kapsamında yapılan doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları IBM SPSS Amos programı ile diğer tüm analizler ise SPSS for Windows 23.0 paket programı ile değerlendirildi.

Ortalama değerler “aritmetik ortalama \pm standart sapma” olarak gösterildi. Ölçekler arasındaki ilişkiler Spearman korelasyon analizi ile, gruplar arası farklılık incelemesini içeren araştırma sorularında ise iki grup arası farklar Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grup arasındaki farklar ise Kruskal Wallis-H testi ile irdelendi. Mann-Whitney U testi sonucu gruplar arasında anlamlı farklılık bulunması halinde grupların sıra ortalamaları karşılaştırılarak yorumlandı. Diğer yandan Kruskal Wallis-H testi sonucu anlamlı farklılık bulunması durumunda ise farklılığın kaynağı olan grup veya grupların tespiti amacıyla her grup birbiri ile Mann-Whitney U testi ile karşılaştırıldı. Analiz sonuçları %95 güven aralığında değerlendirildi ve “ $p < 0.05$ ” değeri istatistiksel olarak anlamlı farklılık kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 TANIMLAYICI BİLGİLER

Voleybol müsabakalarının kurallara uygun sağlıklı bir şekilde başlaması, oynanması ve sonuçlanmasında; maç yönetimleri, hakemlik bilgileri, tecrübe ve karar verme becerileri ile vazgeçilmez bir unsur olan voleybol hakemlerinin, hakem öz yeterlilik düzeylerinin ve genel öz yeterlilik seviyeleri ile karar verme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmamıza dahil edilen hakemlere ait demografik bulgular tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Tanımlayıcı Özellikler

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	82	43.6
	Erkek	106	56.4
Yaş	18-24 yaş	47	25.0
	25-35 yaş	69	36.7
	35-45 yaş	45	23.9
	45+ yaş	27	14.4
Medeni Hal	Evli	98	52.1
	Bekar	90	47.9
Eğitim Durumu	Lise	10	5.3
	Önlisans	21	11.2
	Lisans	127	67.6
	Yüksek lisans	29	15.4
	Doktora	1	0.5
Şehirlere Göre Dağılım	Adana	1	0.5
	Ankara	3	1.6
	Bursa	46	24.5
	Düzce	1	0.5
	İstanbul	44	23.4
	İzmir	36	19.1
	Kayseri	1	0.5
	Kocaeli	37	19.7
	Samsun	1	0.5
Yalova	18	9.6	

Çalışmaya katılan hakemlerin 82 kadın, 106 erkek toplam 100 sporcudan oluştuğu, yaş ortalamalarının 18-24 yaş arası 47, 25-35 yaş arası 69, 35-45 yaş arası 45, 45 yaş ve

üzeri 27 olduğu, medeni durumları incelendiğinde 98 evli, 90 bekar, eğitim durumlarının 10 lise, 21 ön lisans, 127 lisans, 29 yüksek lisans ve 1 doktora şeklinde olduğu, yaşadıkları illere göre dağılımları incelendiğinde 1 Adana, 3 Ankara, 46 Bursa, 1 Düzce, 44 İstanbul, 36 İzmir, 1 Kayseri, 37 Kocaeli, 1 Samsun, 18 Yalova olduğu saptandı.

Hakemlerin hakemlik mesleği ile ilgili tanımlayıcı istatistikleri ise tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Hakemlerin Hakemlik Mesleği Özellikleri

Değişkenler		n	%
Hakemlik Seviyesi	Aday	54	28.7
	İl	54	28.7
	Ulusal	61	32.4
	Uluslararası	19	10.1
Hakemlik Klasmanı	A	25	13.3
	B	19	10.1
	C	36	19.1
	Diğer	108	57.4
Hakemlik Tecrübesi	1-5 yıl	90	47.9
	6-10 yıl	30	16.0
	11-15 yıl	14	7.4
	16+ yıl	54	28.7
Görev Sayısı	1-10	7	3.7
	11-20	23	12.2
	21-30	22	11.7
	31-40	24	12.8
	41-50	10	5.3
	51-60	7	3.7
	61+	95	50.5
Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu	Evet	133	70.7
	Hayır	55	29.3
Başka Branşlarda Hakemlik Yapma Durumu	Evet	29	15.4
	Hayır	159	84.6

Hakemlerin hakemlik seviyelerine göre dağılımları incelendiğinde 54 aday hakem, 54 il hakemi, 61 ulusal hakem, 19 uluslararası hakem olduğu, hakemlerin klasmanlarının 25 A klasmanı, 19 B klasmanı, 36 C klasmanı, 108 klasman dışı olduğu, hakemlerin mesleki tecrübelerine göre dağılımlarının 1-5 yıl arası 90, 6-10 yıl arası 30, 11-15 yıl arası 14, 16 yıl ve üzeri 54 olduğu, hakemlerin bir yıl içinde aldıkları ortalama görevlere göre dağılımlarının 1-10 arası 7, 11-20 arası 23, 21-30 arası 22, 31-40 arası 24, 41-50

arası 10, 51-60 arası 7, 61 ve üzeri 95 olduğu, hakemlerin 133'ü kendi branşında spor yaparken, 55'inin kendi branşında spor yapmadığı, 29'u başka bir branşta hakemlik yaparken 159'unun başka bir branşta hakemlik yapmadığı görüldü.

Ölçek ve alt boyutlara ait betimsel istatistikler ve normal dağılım test sonuçları tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3 Ölçek ve Alt boyut Betimsel Sonuçları

Değişkenler		n	Ort	Std. Sapma (±)
Hakem Öz Yeterlilik (HÖYÖ)		188	4.6841	.32502
	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	188	4.6723	.44153
	Baskı Faktörü	188	4.6223	.53052
Alt Boyutları	Karar Verme Faktörü	188	4.6348	.46524
	Oyun Bilgisi Faktörü	188	4.7039	.42266
	İletişim Faktörü	188	4.7872	.33899
Genel Öz Yeterlilik (GÖYÖ)		188	3.5245	.37479
Melbourne Karar Vermede Özsayı (MKVÖ I)		188	7.3351	1.36003
Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II)		188	3.1849	2.54724
Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	188	3.4894	1.02111
	Kaçıngan Karar Verme Stili	188	3.6968	3.07979
	Erteleyici Karar Verme Stili	188	2.7553	3.10833
	Panik Karar Verme Stili	188	2.7979	2.97972

Çalışmamıza katılan hakemlerin hakem öz yeterlilik düzeyleri incelendiğinde ortalama 4.68 ± 0.32 değerine, alt boyutu olan fiziksel yeterlilik faktörüne göre ortalama 4.67 ± 0.44 değerine, baskı faktörüne göre 4.62 ± 0.53 , karar verme faktörüne göre 4.63 ± 0.46 , oyun bilgisi faktörüne göre 4.7 ± 0.42 , iletişim faktörüne göre 4.78 ± 0.33 olarak tespit edildi.

Genel öz yeterlilik düzeyi ortalama 3.52 ± 0.37 , Melbourne Karar Vermede Özsayı düzeyi ortalama 7.33 ± 1.36 , Melbourne Karar Verme Stilleri düzeyi ortalama 3.18 ± 2.55 değerine, alt boyutu olan dikkatli karar verme stiline göre 3.48 ± 1.02 , kaçıngan karar verme stiline göre 3.69 ± 3.07 , erteleyici karar verme stiline göre 2.75 ± 3.1 , panik karar verme stiline göre ortalama 2.79 ± 2.97 olarak saptandı.

4.2 HÖYÖ VE KARAR VERME ÖLÇEKLERİ SONUÇLARI

Hakem öz yeterlilik ölçeği alt boyutları ile karar verme ölçeği alt boyutları arasında oluşturulan korelasyon matrisi tablo 4.4'deki gibidir.

Tablo 4.4. Hakem Öz Yeterlik Ölçeği İle Karar Verme Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi

Değişkenler	Hakem Öz Yeterlilik (HÖYÖ)					Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II)					
	HÖYÖ	1	2	3	4	5	1	2	3	4	
Hakem Öz Yeterlilik Ölçeği (HÖYÖ)	HÖYÖ	1	.717**	.741**	.852**	.656**	.701**	.210**	-.367**	-.338**	-.386**
	1. Fiziksel Yeterlilik Faktörü		1	.339**	.471**	.400**	.448**	.077	-.245**	-.226**	-.202**
	2. Baskı Faktörü			1	.613**	.396**	.249**	.029	-.177*	-.198**	-.253**
	3. Karar Verme Faktörü				1	.417**	.580**	.218**	-.392**	-.331**	-.426**
	4. İletişim Faktörü					1	.345**	.119	-.176*	-.166*	-.192**
	5. Oyun Bilgisi Faktörü						1	.356**	-.358**	-.316**	-.332**
Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II)	1. Dikkatli Karar Verme Stili						1	.282**	.333**	.249**	
	2. Kaçınan Karar Verme Stili							1	.560**	.688**	
	3. Erteleyici Karar Verme Stili								1	.628**	
	4. Panik Karar Verme Stili									1	

**Yüzde 99 güven düzeyinde, *yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidarlığı simgeler

Tablo hakem öz yeterlilik ölçeği alt boyutları ile karar verme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiler bakımından incelendiğinde; hakem öz yeterlilik seviyesi ile dikkatli karar verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve pozitif bir korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. Hakemlerde hakem öz yeterliliği arttıkça dikkatli karar verme eğilimi de artmaktadır. Söz konusu ilişki orta düzeye yakın fakat zayıf bir ilişkidir. Hakem öz yeterlilik seviyesi ile kaçınan karar verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi saptanmıştır. Hakemlerde hakem öz yeterliliği arttıkça kaçınan karar verme eğilimi azalmaktadır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf bir ilişkidir. Hakem öz yeterlilik seviyesi ile erteleyici karar verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi

saptanmıştır. Hakemlerde hakem öz yeterliği artıkça erteleyici karar verme eğilimi azalmaktadır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf bir ilişkidir. Hakem öz yeterlilik seviyesi ile panik karar verme stili arasında %95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. Hakemlerde hakem öz yeterliği artıkça panik karar verme eğilimi azalmaktadır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf bir ilişkidir.

Fiziksel yeterlilik ile kaçınan karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi vardır. Söz konusu ilişkinin negatif olması iki değişkenin farklı yönlerde değiştiklerini gösterdiği saptanmıştır. Hakemlerde fiziksel yeterlilik artıkça kaçınan karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. Katsayı büyüklüğü ise söz konusu ilişkinin gücüne dair bilgi vermektedir. 0.2 ile 0.4 arasındaki korelasyon katsayıları için zayıf derecede bir ilişkiden bahsedilebilir. Fiziksel yeterlilik ile erteleyici karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi görülmüştür. Hakemlerde fiziksel yeterlilik artıkça erteleyici karar verme eğilimi azalmaktadır. Katsayı söz konusu ilişkinin zayıf olduğunu göstermektedir. Fiziksel yeterlilik ile panik karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi var olduğu görülmüştür. Hakemlerde fiziksel yeterlilik artıkça panik karar verme eğilimi azalmaktadır. Korelasyon katsayısından görüldüğü üzere ilişki zayıf bir ilişkidir. Fiziksel yeterlilik ile dikkatli karar verme stili arasında yüzde 99 ve yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Baskı boyutu ile kaçınan karar verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. Hakemlerde baskı altında karar verme yeterliliği artıkça kaçınan karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. Katsayı söz konusu ilişkinin oldukça zayıf bir olduğunu göstermektedir. Baskı boyutu ile erteleyici karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Daha açık bir ifade ile hakemlerde baskı altında karar verme yeterliliği artıkça erteleyici karar verme eğilimi azalmaktadır. Katsayı söz konusu ilişkinin oldukça zayıf bir olduğunu göstermektedir. Baskı boyutu ile panik karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde baskı altında karar verme yeterliliği artıkça panik karar verme eğilimi azalmaktadır. Katsayı ilişkinin zayıf olduğunu göstermektedir. Baskı boyutu ile

dikkatli karar verme stili arasında yüzde 99 ve yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı korelasyon ilişkisi saptanamamıştır.

Karar verme boyutu ile dikkatli karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde karar verme öz yeterliliği artıkça dikkatli karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. Katsayı ilişkisinin zayıf bir olduğunu göstermektedir. Karar verme boyutu ile dikkatli karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve pozitif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde karar verme öz yeterliliği artıkça dikkatli karar verme eğilimi de arttığı saptanmıştır. Katsayı ilişkisinin zayıf bir olduğunu göstermektedir. Karar verme boyutu ile kaçınan karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde karar verme öz yeterliliği artıkça kaçınan karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. Katsayı ilişkisinin orta düzeye yakın fakat zayıf bir olduğunu göstermektedir. Karar verme boyutu ile erteleyici karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde karar verme öz yeterliliği artıkça erteleyici karar verme eğilimi azaldığı görülmüştür. Katsayı ilişkisinin zayıf bir olduğunu göstermektedir. Karar verme boyutu ile panik karar verme stili arasında yüzde 99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Daha açık bir ifade ile hakemlerde karar verme öz yeterliliği artıkça panik karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. Katsayı ilişkisinin orta düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

İletişim ile kaçınan karar verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde iletişim artıkça kaçınan karar verme eğilimi azalmaktadır. Korelasyon katsayısından görüldüğü üzere ilişki zayıf bir ilişkidir. İletişim ile erteleyici karar verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde iletişim artıkça kaçınan erteleyici karar verme eğilimleri azaldığı saptanmıştır. Korelasyon katsayısından görüldüğü üzere ilişki oldukça zayıf bir ilişkidir. İletişim ile panik verme stili arasında yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde iletişimi artıkça kaçınan erteleyici panik verme eğilimleri azaldığı saptanmıştır. Korelasyon katsayısından görüldüğü üzere ilişki oldukça zayıf bir ilişkidir. İletişim ile dikkatli karar verme stili arasında yüzde 99 ve yüzde 95 güven düzeyinde anlamlı bir korelasyon ilişkisi saptanamamıştır.

Oyun bilgisi ile dikkatli karar verme arasında yüzde 99 güven düzeyinde manidar ve orta düzeyde pozitif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde oyun bilgisi öz yeterliliği arttıkça dikkatli karar verme eğilimi de arttığı saptanmıştır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf derecede bir ilişkidir. Oyun bilgisi ile kaçınan karar verme arasında yüzde 99 güven düzeyinde manidar ve orta düzeyde negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde oyun bilgisi öz yeterliliği arttıkça kaçınan karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf derecede bir ilişkidir. Oyun bilgisi ile erteleyici karar verme arasında yüzde 99 güven düzeyinde manidar ve orta düzeyde negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde oyun bilgisi öz yeterliliği arttıkça erteleyici karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf derecede bir ilişkidir. Oyun bilgisi ile panik karar verme arasında yüzde 99 güven düzeyinde manidar ve orta düzeyde negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu görülmüştür. Hakemlerde oyun bilgisi öz yeterliliği arttıkça panik karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. İlişki orta düzeye yakın fakat zayıf derecede bir ilişkidir.

Genel öz yeterlilik ölçeği ile karar verme ölçeği alt boyutları arasında oluşturulan korelasyon matrisi tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5. Genel Öz yeterlilik Ölçeği İle Karar Verme Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi

Değişkenler		Genel Öz Yeterlilik	Hakem Öz Yeterlilik (HÖYÖ)			
			1	2	3	4
Genel Öz Yeterlilik		1	.231**	-.442**	-.403**	-.431**
Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II)	1. Dikkatli Karar Verme Stili		1	.282**	.333**	.249**
	2. Kaçınan Karar Verme Stili			1	.560**	.688**
	3. Erteleyici Karar Verme Stili				1	.628**
	4. Panik Karar Verme Stili					1

**Yüzde 99 güven düzeyinde, *yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidarlığı simgeler

Tablo incelendiğinde yüzde 99 güven düzeyinde genel öz yeterlilik düzeyi ile dikkatli karar verme arasında pozitif, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme arasında negatif ilişkilerin olduğu görülmüştür. Hakemlerin genel öz yeterlilik düzeyleri artıkça dikkatli karar verme eğilimleri artarken, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme eğilimleri azaldığı saptanmıştır. Söz konusu ilişkilerin tamamı orta düzeyde güçlü ilişkilerdir.

Melbourne karar vermede özsaygı (MKVÖ I) ölçeği ile Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II) ölçeği alt boyutları arasında oluşturulan korelasyon matrisi tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Melbourne karar vermede özsaygı (MKVÖ I) İle Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II) Ölçeği Arasındaki Korelasyon Matrisi

Değişkenler		Karar Vermede Öz Saygı	Hakem Öz Yeterlilik (HÖYÖ)			
			1	2	3	4
Karar Vermede Öz Saygı		1	.180*	-.346**	-.408**	-.411**
Melbourne Karar Verme Stilleri (MKVÖ II)	1. Dikkatli Karar Verme Stili		1	.282**	.333**	.249**
	2. Kaçınan Karar Verme Stili			1	.560**	.688**
	3. Erteleyici Karar Verme Stili				1	.628**
	4. Panik Karar Verme Stili					1

**Yüzde 99 güven düzeyinde, *yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidarlığı simgeler

Tablo incelendiğinde yüzde 99 güven düzeyinde karar vermede öz saygı düzeyi ile dikkatli karar verme arasında pozitif, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme arasında negatif ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Hakemlerin karar vermede öz saygı düzeyleri artıkça dikkatli karar verme eğilimleri artarken, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme eğilimleri azaldığı saptanmıştır. Söz konusu ilişkilerin tamamı orta düzeyde güçlü ilişkilerdir.

Hakemlik seviyesi ile hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından farkları sınavan Kruskal Wallis-H testi ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.7'de verilmiştir

Tablo 4.7. Hakemlik Seviyesi ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Seviyesi	n	Ort. Sıra	Ort.	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması	
Hakem Öz Yeterlilik	1. Aday	54	74.417	4.566	11.154	0.011*	2>1, p<0.05* 3>1, p<0.05* 4>1, p<0.05*	
	2. İl	54	99.130	4.711				
	3. Ulusal	61	103.180	4.729				
	4. Uluslararası	19	110.553	4.798				
Hakem Öz Yeterliği Alt Boyutları	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	1. Aday	54	87.556	4.648	2.573	0.462	-
		2. İl	54	102.287	4.700			
		3. Ulusal	61	95.549	4.672			
		4. Uluslararası	19	88.737	4.663			
	Baskı Faktörü	1. Aday	54	87.250	4.537	2.404	0.493	-
		2. İl	54	94.426	4.617			
		3. Ulusal	61	97.639	4.650			
		4. Uluslararası	19	105.237	4.789			
	Karar Verme Faktörü	1. Aday	54	70.852	4.426	19.210	0.000*	2>1, p<0.05* 3>1, p<0.05* 4>1, p<0.05*
		2. İl	54	97.343	4.642			
		3. Ulusal	61	106.008	4.743			
		4. Uluslararası	19	116.684	4.860			
	İletişim Faktörü	1. Aday	54	88.676	4.727	3.403	0.334	-
		2. İl	54	104.213	4.861			
		3. Ulusal	61	91.779	4.770			
		4. Uluslararası	19	92.184	4.803			
Oyun Bilgisi Faktörü	1. Aday	54	72.519	4.494	17.833	0.000*	2>1, p<0.05* 3>1, p<0.05* 4>1, p<0.05*	
	2. İl	54	97.120	4.735				
	3. Ulusal	61	105.385	4.809				
	4. Uluslararası	19	114.579	4.877				

*%95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler. - anlamlı farklılık olmadığından karşılaştırma yapılmamıştır.

Tablo incelendiğinde farklı seviyedeki hakemler arasında karar verme boyutu, oyun bilgisi boyutu ve hakem öz yeterliliği bakımından yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar farklar saptanmıştır. (p<0.05).

Mann-Whitney U testi ikili karşılaştırmaları sonucunda aday hakemlerin öz yeterlilikleri, karar verme ve oyun bilgisi boyutundaki hakem öz yeterlilikleri il, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlerden daha düşük düzeyde olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı farkın tespit edilmiştir. İl, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. (p>0.05)

Farklı klasmanda görev yapan hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından farkları sınyan Kruskall Wallis-H testi istatistikleri ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi ikili karşılaştırma sonuçları tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Hakemlik Klasmanı ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Klasmanı	n	Ort. Sıra	Ort.	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması	
Hakem Öz Yeterlilik	1. A	25	107.58	4.7715	5.299	0.151	-	
	2. B	19	103.66	4.7623				
	3. C	36	103.76	4.7185				
	4. Diğer	108	86.77	4.6387				
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	1. A	25	91.40	4.6640	0.396	0.041*	1>4, p<0.05* 2>4, p<0.05*
		2. B	19	90.05	4.6842			
		3. C	36	97.74	4.6667			
		4. Diğer	108	94.92	4.6741			
	Baskı Faktörü	1. A	25	98.28	4.7200	2.055	0.561	-
		2. B	19	106.82	4.7193			
		3. C	36	96.36	4.6389			
		4. Diğer	108	90.84	4.5772			
	Karar Verme Faktörü	1. A	25	114.98	4.8400	12.159	0.007*	1>4, p<0.05* 2>4, p<0.05*
		2. B	19	112.68	4.8070			
		3. C	36	101.89	4.7037			
		4. Diğer	108	84.10	4.5340			
	İletişim Faktörü	1. A	25	89.66	4.7800	0.625	0.891	-
		2. B	19	90.03	4.7763			
		3. C	36	94.39	4.7778			
		4. Diğer	108	96.44	4.7940			
Oyun Bilgisi Faktörü	1. A	25	111.66	4.8533	10.773	0.013*	1>4, p<0.05* 3>4, p<0.05*	
	2. B	19	101.21	4.8246				
	3. C	36	108.08	4.8056				
	4. Diğer	108	84.82	4.6142				

*%95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler. - anlamlı farklılık olmadığından karşılaştırma yapılmamıştır.

Tablo incelendiğinde farklı klasmanda görev yapan hakemler arasında fiziksel yeterlilik, karar verme, oyun bilgisi bakımından yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar farklar saptanmıştır. (p<0.05)

Mann-Whitney U testi ortalama sıra karşılaştırmaları incelendiğinde; diğer klasmanlardaki (klasman olmayan) hakemlerin A ve B klasmanındaki hakemlerden daha düşük fiziksel yeterlilik ve karar verme öz yeterliliği düzeyinde olduğu

görülmüştür. Söz konusu öz yeterlilik boyutları bakımından A, B, C klasmanları arasında ve klasman dışı ile C klasmanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Oyun bilgisi öz yeterliliği bakımından ise klasman dışı hakemlerin A ve C klasmanındaki hakemlerden daha düşük öz yeterlilik seviyesinde olduğu görülmüştür. A ile B, A ile C ve B ile A, C ve diğer klasman dışı arasında oyun bilgisi öz yeterliliği bakımından fark saptanmamıştır. ($p>0.05$)

Hakemlik tecrübesi açısından hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından farkları sınavan Kruskal Wallis-H testi istatistikleri ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi ikili karşılaştırma sonuçları tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Hakemlik Tecrübesi İle Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Tecrübesi	n	Ort. Sıra	Ort.	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması	
Hakem Öz Yeterlilik	1. 1-5 yıl	90	80.91	4.6094	12.602	0.006*	3>1, p<0.05* 4>1, p<0.05*	
	2. 6-10 yıl	30	99.03	4.6947				
	3. 11-15 yıl	14	121.14	4.8595				
	4. 16+ yıl	54	107.73	4.7572				
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	1. 1-5 yıl	90	92.09	4.6778	4.254	0.235	-
		2. 6-10 yıl	30	93.03	4.6067			
		3. 11-15 yıl	14	121.29	4.8571			
		4. 16+ yıl	54	92.38	4.6519			
	Baskı Faktörü	1. 1-5 yıl	90	87.14	4.5370	4.565	0.207	-
		2. 6-10 yıl	30	99.37	4.6778			
		3. 11-15 yıl	14	110.32	4.7857			
		4. 16+ yıl	54	99.95	4.6914			
	Karar Verme Faktörü	1. 1-5 yıl	90	77.00	4.4778	23.621	0.000*	2>1, p<0.05* 3>1, p<0.05* 4>1, p<0.05*
		2. 6-10 yıl	30	99.28	4.6667			
		3. 11-15 yıl	14	121.93	4.8810			
		4. 16+ yıl	54	113.90	4.8148			
	İletişim Faktörü	1. 1-5 yıl	90	92.34	4.7694	2.110	0.550	-
		2. 6-10 yıl	30	98.88	4.8000			
		3. 11-15 yıl	14	109.68	4.8929			
		4. 16+ yıl	54	91.72	4.7824			
Oyun Bilgisi Faktörü	1. 1-5 yıl	90	82.10	4.5852	14.221	0.003*	3>1, p<0.05* 4>1, p<0.05*	
	2. 6-10 yıl	30	93.90	4.7222				
	3. 11-15 yıl	14	114.68	4.8810				
	4. 16+ yıl	54	110.27	4.8457				

*%95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler. - anlamlı farklılık olmadığından karşılaştırma yapılmamıştır.

Tablo incelendiğinde farklı yıllarda mesleki tecrübeye sahip hakemler arasında hakem öz yeterliliği, karar verme öz yeterliliği ve oyun bilgisi öz yeterliliği bakımından yüzde 95 güven düzeyinde farkların olduğu saptanmıştır. ($p < 0.05$)

Mann-Whitney U testi ortalama sıra karşılaştırmaları incelendiğinde; 1-5 yıl arasında mesleki tecrübeye sahip hakemler, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemlerden daha düşük karar verme öz yeterliliği düzeyinde olduğu görüşmüştür. 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p > 0.05$) 1-5 yıl arasında mesleki tecrübeye sahip hakemler, 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemlerden daha düşük hakem öz yeterlilik ve oyun bilgisi öz yeterlilik düzeyindedir. 1-5 yıl arasında mesleki tecrübeye sahip hakemler, 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemlerden daha düşük hakem öz yeterlilik düzeyindedir. ($p > 0.05$)

Hakem olduğu spor branşında daha önce spor yapma durumuna göre hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından farkları sıyanan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu İle Hakem Öz Yeterlilik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken		Spor Yapma Durumu	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p
Hakem Öz Yeterlilik		Evet	133	96.01	4.6928	-0.596	0.551
		Hayır	55	90.85	4.6630		
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	Evet	133	99.57	4.7248	-2.137	0.033*
		Hayır	55	82.25	4.5455		
	Baskı Faktörü	Evet	133	93.21	4.6090	-0.568	0.570
		Hayır	55	97.62	4.6545		
	Karar Verme Faktörü	Evet	133	94.41	4.6266	-0.038	0.969
		Hayır	55	94.72	4.6545		
	İletişim Faktörü	Evet	133	95.42	4.7970	-0.419	0.675
		Hayır	55	92.27	4.7636		
	Oyun Bilgisi Faktörü	Evet	133	95.40	4.7068	-0.400	0.690
		Hayır	55	92.32	4.6970		

Tablo incelendiğinde hakemlik yaptığı branşta spor yapan ve yapmayan hakemler arasında fiziksel yeterlilik öz yeterliliği bakımından yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar bir farkın olduğu saptanmıştır. ($p < 0.05$) Ortalama sıralar

incelendiğinde hakemlik yaptığı branşta spor yapan hakemlerin daha yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Bu durumda hakemlik yaptığı branşta spor yapan hakemlerin hakemlik yaptığı branşta spor yapmayan hakemlerden daha yüksek fiziksel yeterlilik düzeyinde olduğu söylenebilir. Diğer hakem öz yeterlilik boyutlarında ise manidar bir fark saptanamamıştır. ($p>0.05$)

Hakemlik yaptığı branş dışında başka branşlarda da hakemlik yapma durumuna göre hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından farkları sınanan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Başka Branşlarda Hakemlik Yapma Durumu ile Hakem Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken		Başka Hakemlik Durumu	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p
Hakem Öz Yeterlilik	Evet		29	96.07	4.6842	-0.257	0.798
	Hayır		159	94.07	4.6841		
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	Evet	29	92.43	4.6000	-0.240	0.811
		Hayır	159	94.88	4.6855		
	Baskı Faktörü	Evet	29	101.36	4.7011	-0.830	0.406
		Hayır	159	93.25	4.6080		
	Karar Verme Faktörü	Evet	29	94.40	4.6207	-0.012	0.990
		Hayır	159	94.52	4.6373		
	İletişim Faktörü	Evet	29	105.79	4.8534	-1.411	0.158
		Hayır	159	92.44	4.7752		
	Oyun Bilgisi Faktörü	Evet	29	83.31	4.6437	-1.361	0.174
		Hayır	159	96.54	4.7149		

Tablo incelendiğinde voleybol dışında başka bir branşta hakemlik yapan ve yapmayan hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve boyutları bakımından yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. ($p>0.05$)

Hakemlik seviyesi ile Melbourne karar verme stili ve alt boyutları bakımından farkları sınanan Kruskal Wallis-H testi ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Hakemlik Seviyesi ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Seviyesi	n	Ort. Sıra	Ort.	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması	
Karar Vermede Öz Saygı	1. Aday	54	86.76	7.0741	3.959	0.266	-	
	2. İl	54	91.71	7.2037				
	3. Ulusal	61	104.12	7.6557				
	4. Uluslararası	19	93.53	7.4211				
Karar Verme Stili Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	1. Aday	54	108.77	3.7963	7.045	0.070	-
		2. İl	54	85.71	3.3333			
		3. Ulusal	61	92.31	3.4262			
		4. Uluslararası	19	85.95	3.2632			
	Kaçınan Karar Verme Stili	1. Aday	54	116.04	5.0185	14.967	0.002*	1>3, p<0.05* 1>4, p<0.05*
		2. İl	54	95.33	3.7778			
		3. Ulusal	61	79.93	2.7705			
		4. Uluslararası	19	77.68	2.6842			
	Erteleyici Karar Verme Stili	1. Aday	54	108.56	3.6852	6.966	0.073	-
		2. İl	54	95.23	2.6111			
		3. Ulusal	61	85.81	2.3279			
		4. Uluslararası	19	80.37	1.8947			
Panik Karar Verme Stili	1. Aday	54	118.61	4.2407	18.256	0.000*	1>2, p<0.05* 1>3, p<0.05* 1>4, p<0.05*	
	2. İl	54	92.43	2.7407				
	3. Ulusal	61	81.51	1.9836				
	4. Uluslararası	19	73.58	1.4737				

*yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler. - anlamlı farklılık olmadığından karşılaştırma yapılmamıştır.

Tablo incelendiğinde farklı seviyede görev yapan hakemler arasında kaçınan karar verme ve panik karar verme boyutlarında yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar farkların olduğu görülmüştür. ($p<0.05$)

Mann-Whitney U testi ile yapılan gruplar arası ikili karşılaştırmalarda manidar olan testlerin ortalama sıra değerleri incelendiğinde; Aday seviyesindeki hakemlerin ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlerden daha yüksek kaçınan karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Diğer yandan il seviyesindeki hakemler ile aday hakemler arasında ve uluslararası seviyede, ulusal seviyede ve il seviyesindeki hakemler arasında bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Panik karar verme stilinde ise aday seviyesindeki hakemlerin il, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlerden daha yüksek

panik karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. İl, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$)

Farklı klasmanda görev yapan hakemler ile Melbourne karar verme stili ve alt boyutları bakımından farkları sınavan Kruskal Wallis-H testi ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.13’de verilmiştir.

Tablo 4.13. Hakemlik Klasmanı ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Klasmanı	n	Ort. Sıra	Ort.	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması	
Karar Vermede Öz Saygı	1. A	25	88.62	7.2400	5.697	0.127	-	
	2. B	19	110.45	7.7895				
	3. C	36	105.96	7.7500				
	4. Diğer	108	89.24	7.1389				
Karar Verme Stili Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	1. A	25	89.72	3.3600	4.227	0.238	-
		2. B	19	74.53	3.0000			
		3. C	36	100.14	3.6111			
		4. Diğer	108	97.24	3.5648			
	Kaçınan Karar Verme Stili	1. A	25	76.08	2.6400	12.190	0.007*	4>1 $p<0.05^*$ 4>2 $p<0.05^*$ 4>3 $p<0.05^*$
		2. B	19	70.42	2.4737			
		3. C	36	86.44	2.9722			
		4. Diğer	108	105.69	4.3981			
	Erteleyici Karar Verme Stili	1. A	25	78.44	1.8800	6.575	0.087	-
		2. B	19	77.45	1.8947			
		3. C	36	92.47	2.6389			
		4. Diğer	108	101.89	3.1481			
Panik Karar Verme Stili	1. A	25	81.60	1.9600	13.570	0.004*	4>1 $p<0.05^*$ 2>1 $p<0.05^*$	
	2. B	19	63.89	1.1053				
	3. C	36	86.56	2.1944				
	4. Diğer	108	105.52	3.4907				

*Yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler. - anlamlı farklılık olmadığından karşılaştırma yapılmamıştır.

Tablo incelendiğinde farklı klasmanda görev yapan hakemler arasında kaçınan karar verme ve panik karar verme boyutlarında yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar farkların olduğu saptanmıştır. ($p<0.05$)

Mann-Whitney U testi ile yapılan gruplar arası ikili karşılaştırmalar incelendiğinde;

Kaçınan karar verme stilinde diğer klasmandaki hakemlerin A, B ve C klasmanındaki hakemlerden daha yüksek kaçınan karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. A, B

ve C klasmanındaki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Panik karar verme stilinde diğer klasmandaki hakemlerin B ve C klasmanındaki hakemlerden daha yüksek panik karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. A, B ve C klasmanındaki ile diğer ve A klasmanındaki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$)

Hakemlik tecrübesi ile Melbourne karar verme stili ve alt boyutları bakımından farkları sınanan Kruskall Wallis-H testi ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.14’de verilmiştir.

Tablo 4.14. Hakemlik Tecrübesi ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Hakemlik Tecrübesi	n	Ort. Sıra	Ort.	Ki-Kare	p	Ortalama Sıra Karşılaştırması	
Karar Vermede Öz Saygı	1. 1-5 yıl	90	88.97	7.1333	3.662	0.300	-	
	2. 6-10 yıl	30	108.23	7.7000				
	3. 11-15 yıl	14	98.14	7.5714				
	4. 16+ yıl	54	95.15	7.4074				
Karar Verme Stili Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	1. 1-5 yıl	90	100.84	3.6333	3.349	0.341	-
		2. 6-10 yıl	30	93.42	3.4333			
		3. 11-15 yıl	14	84.21	3.2143			
		4. 16+ yıl	54	87.20	3.3519			
	Kaçınan Karar Verme Stili	1. 1-5 yıl	90	111.14	4.6889	16.961	0.001*	1>2 $p<0.05^*$ 1>4 $p<0.05^*$
		2. 6-10 yıl	30	73.57	2.4667			
		3. 11-15 yıl	14	81.61	3.0000			
		4. 16+ yıl	54	81.74	2.9074			
	Erteleyici Karar Verme Stili	1. 1-5 yıl	90	105.52	3.3778	9.701	0.021*	1>3 $p<0.05^*$
		2. 6-10 yıl	30	86.97	2.1000			
		3. 11-15 yıl	14	65.82	1.0714			
		4. 16+ yıl	54	87.76	2.5185			
Panik Karar Verme Stili	1. 1-5 yıl	90	113.07	3.8889	22.892	0.000*	1>2 $p<0.05^*$ 1>3 $p<0.05^*$ 1>4 $p<0.05^*$	
	2. 6-10 yıl	30	70.03	1.4333				
	3. 11-15 yıl	14	72.93	1.5000				
	4. 16+ yıl	54	82.73	2.0741				

*Yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler. - anlamlı farklılık olmadığından karşılaştırma yapılmamıştır.

Tablo incelendiğinde farklı yıllarda mesleki tecrübeye sahip hakemler arasında kaçınan karar verme ve panik karar verme boyutlarında yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar farkların olduğu saptanmıştır. ($p<0.05$)

Mann Whitney U testi ile yapılan gruplar arası ikili karşılaştırmalar incelendiğinde; 1-5 yıl arası mesleki tecrübeye sahip hakemlerin 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir mesleki tecrübeye sahip katılımcılardan daha yüksek düzeyde kaçınan karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Panik karar verme stilinde ise 1-5 yıl arası mesleki tecrübeye sahip hakemlerin, 6-10 yıl, 10-16 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir mesleki tecrübeye sahip hakemlerden daha yüksek düzeyde panik karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Hakem olduğu spor branşında daha önce spor yapma durumuna ile Melbourne karar verme stili ve alt boyutları bakımından farkları sınavan Kruskall Wallis-H testi ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.15’de verilmiştir.

Tablo 4.15. Hakem Olduğu Spor Branşında Daha Önce Spor Yapma Durumu ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken		Spor Yapma Durumu	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p
Karar Vermede Öz Saygı		Evet	133	97.98	7.4211	-1.530	0.126
		Hayır	55	86.08	7.1273		
Karar Verme Stili Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	Evet	133	97.35	3.5714	-1.243	0.214
		Hayır	55	87.61	3.2909		
	Kaçınan Karar Verme Stili	Evet	133	94.55	3.7068	-0.018	0.986
		Hayır	55	94.39	3.6727		
	Erteleyci Karar Verme Stili	Evet	133	93.92	2.7820	-0.236	0.814
		Hayır	55	95.90	2.6909		
	Panik Karar Verme Stili	Evet	133	95.37	2.8421	-0.355	0.723
		Hayır	55	92.39	2.6909		

Tablo incelendiğinde hakemlik yaptığı branşta spor yapan ve yapmayan hakemler arasında karar verme stilleri bakımından yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar bir farkın saptanamadığı görülür. ($p>0.05$)

Hakemlik yaptığı branş dışında başka branşlarda da hakemlik yapma durumu ile Melbourne karar verme stili ve alt boyutları bakımından farkları sınavan Kruskall Wallis-H testi ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi istatistikleri tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4.16. Başka Branşlarda Hakemlik Yapma Durumu ile Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken		Başka Hakemlik Durumu	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p
Karar Vermede Öz Saygı		Evet	29	116.41	7.8966	-2.644	0.008*
		Hayır	159	90.50	7.2327		
Karar Verme Stili Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	Evet	29	87.62	3.3103	-0.824	0.410
		Hayır	159	95.75	3.5220		
	Kaçınan Karar Verme Stili	Evet	29	94.24	3.5862	-0.028	0.978
		Hayır	159	94.55	3.7170		
	Erteleyici Karar Verme Stili	Evet	29	84.86	2.2069	-1.078	0.281
		Hayır	159	96.26	2.8553		
	Panik Karar Verme Stili	Evet	29	84.19	2.2759	-1.151	0.250
		Hayır	159	96.38	2.8931		

Tablo incelendiğinde hakemlik yaptığı branş dışında başka bir branşta da hakemlik yapan ve yapmayan hakemler arasında karar vermede öz saygı bakımından yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel olarak manidar bir farkın olduğu saptanmıştır. ($p < 0.05$) Bu durumda hakemlik yaptığı branş dışına hakemlik yapan hakemlerin karar vermede öz saygı seviyelerinin hakemlik yaptığı branş dışında bir hakemlik yapmayan hakemlerden daha yüksek olduğu söylenebilir. Diğer karar verme stillerinde ise manidar bir fark saptanamamıştır. ($p > 0.05$)

Cinsiyet değişkenine göre hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve alt boyutları bakımından farkları sınyan Kruskall Wallis-H testi istatistikleri ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi ikili karşılaştırma sonuçları tablo 4.17’de verilmiştir.

Tablo 4.17. Cinsiyet Değişkenine Göre Hakemlerin Öz Yeterlik Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p	
Hakem Öz Yeterlilik	Kadın	82	82.78	4.7019	-2.621	0.009*	
	Erkek	106	103.57	4.5447			
Hakem Öz Yeterliliği Alt Boyutları	Fiziksel Yeterlilik Faktörü	Kadın	82	87.07	4.6341	-1.773	0.076
		Erkek	106	100.25	4.7019		
	Baskı Faktörü	Kadın	82	89.04	4.6824	-1.360	0.174
		Erkek	106	98.72	4.4797		
	Karar Verme Faktörü	Kadın	82	77.09	4.7805	-4.197	0.000*
		Erkek	106	107.97	4.7925		
	İletişim Faktörü	Kadın	82	94.31	.47736	-2.240	0.025*
		Erkek	106	94.65	4.6106		
	Oyun Bilgisi Faktörü	Kadın	82	85.55	3.5220	-1.361	0.174
		Erkek	106	101.42	3.5264		

*Yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler

Tablo incelendiğinde cinsiyetler arasında hakem öz yeterlik alt boyutlarından, karar verme, oyun bilgisi ve hakem öz yeterlilik bakımından anlamlı fark saptanmış ve erkek hakemlerin her üç boyutta da daha yüksek ortalamaya dolayısıyla daha yüksek öz yeterliliğe sahip oldukları tespit edilmiştir. ($p < 0.05$)

Cinsiyet değişkenine göre hakemler arasında ha karar verme stil dağılımlarının karşılaştırılması bakımından farkları sınyan Kruskall Wallis-H testi istatistikleri ve gruplar arasında yapılan Mann-Whitney U testi ikili karşılaştırma sonuçları tablo 4.18'de verilmiştir.

Tablo 4.18. Cinsiyet Değişkenine Göre Karar Verme Stil Dağılımlarının Karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	n	Ort. Sıra	Ort.	z	p	
Karar Vermede Öz Saygı	Kadın	82	99.63	7.4390	-1.274	0.203	
	Erkek	106	90.53	7.2547			
Karar Verme Stili Alt Boyutları	Dikkatli Karar Verme Stili	Kadın	82	98.39	3.6098	-0.959	0.337
		Erkek	106	91.49	3.3962		
	Kaçınan Karar Verme Stili	Kadın	82	106.66	4.4146	-2.723	0.006*
		Erkek	106	85.09	3.1415		
	Erteleyici Karar Verme Stili	Kadın	82	97.52	2.8293	-0.695	0.487
		Erkek	106	92.17	2.6981		
	Panik Karar Verme Stili	Kadın	82	110.05	3.6463	-3.576	0.000*
		Erkek	106	82.47	2.1415		

*Yüzde 95 güven düzeyinde istatistiksel manidarlığı simgeler

Tablo incelendiğinde cinsiyetler arasında kaçınan ve panik karar verme stili bakımından anlamlı fark saptanmış ve erkek hakemlerin kadın hakemlere göre daha fazla kaçınan ve panik karar verme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. ($p < 0.05$)

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yaşadığımız dünyada bireyler, gruplar, toplumlar sporcuları izlemekte, onları taklit etmekte ve izledikleri mücadelede kendilerini temsil eden bir simge olarak görmektedir. Artık günümüzde gelişmiş ülkeler birbirlerine olan üstünlüklerini ispat için savaş alanları yerine spor sahalarını tercih etmektedir (Bayraktar ve Kurtoğlu 2009). Genel olarak bir spor dalının gelişmesinde ve sevilmesinde hakemlerin büyük rolü vardır. Bir spor dalını sevdiren de ileriye taşıyan da hakemlerdir. Çünkü onlar kuralları ve adaleti uygulamakla yükümlü kişilerdir.

Spor sahalarında hakemlik her ne kadar teknik bilgiler ile uygulansa da, etkili ve başarılı hakem olabilmenin bir sanat olduğu kesindir. Hakemin müsabaka alanında sergilediği sanatsal becerinin büyük bir bölümü onun kişisel özelliklerine bağlıdır. Çeşitli şekillerde tanımlanmış ve hakemleri değerlendirme kriterleri olarak geniş bir şekilde kullanılan bu özellikler işi sanata dönüştüren önemli niteliklerdir. Ancak, 100 farklı hakem eğitmeni ve uzmanından hakemlik için gereken özellikleri sıralama yapmasını istesek, 100 farklı liste ve aynı olmayan sıralama sonuçları ile karşı karşıya kalırız. Buna rağmen son zamanlarda yapılan araştırmaların bulgularına göre üst düzey bir hakemlik için herkesin fikir birliğine vardığı karakteristik özellikleri özetlersek; tutarlılık, uyum, kararlılık, denge, dürüstlük, karar verme (yargılama), güven ve motivasyon iyi bir hakemin özelliklerini oluşturmaktadır (Weinberg and Richardson 2011).

Genel psikoloji ile ilgili pek çok araştırmada sporcuların davranışlarını yönlendiren değişkenler (motivasyon, stres, kaygı vb) ile performansları arasında deneysel bir bağlantı kurulduğu gözlenmektedir. Ancak bu çalışmalarda sporcu ve antrenör merkezli incelemeler sıkça yapılmasına karşın hakemlerle ilgili olanlar yeteri kadar araştırılmamış ve bu husus ihmal edilmiştir (Taşmektepligil vd. 2004).

Bu amaçla hakemlerin klasman, hakemlik seviyesi, mesleki deneyim, hakemliği yaptığı branşta spor yapma durumları ve başka bir branşta hakemlik yapma durumlarına göre hakem öz yeterlikleri ve karar verme stilleri arasındaki farkları incelenmiştir.

Çalışmamıza katılan hakemlerin hakem öz yeterlilik düzeyleri incelendiğinde ortalama 4.68 ± 0.32 değerine, alt boyutu olan fiziksel yeterlilik faktörüne göre ortalama 4.67 ± 0.44 değerine, baskı faktörüne göre 4.62 ± 0.53 , karar verme faktörüne göre 4.63 ± 0.46 , oyun bilgisi faktörüne göre 4.7 ± 0.42 , iletişim faktörüne göre 4.78 ± 0.33 olarak tespit edilmiştir.

Genel öz yeterlilik düzeyi ortalama 3.52 ± 0.37 , Melbourne Karar Vermede Özsaygı düzeyi ortalama 7.33 ± 1.36 , Melbourne Karar Verme Stilleri düzeyi ortalama 3.18 ± 2.55 değerine, alt boyutu olan dikkatli karar verme stiline göre 3.48 ± 1.02 , kaçınan karar verme stiline göre 3.69 ± 3.07 , erteleyici karar verme stiline göre 2.75 ± 3.1 , panik karar verme stiline göre ortalama 2.79 ± 2.97 olarak saptanmıştır.

Hakem öz yeterlilik ölçeği alt boyutları ile karar verme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; hakemlerin öz yeterliliği arttıkça dikkatli karar verme eğilimi artarken, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme eğilimi azalmaktadır. Baştuğ vd. (2016) futbol hakemleri ile yapmış olduğu çalışma bulgularıyla yapmış olduğumuz çalışma bulguları arasında paralellik bulunmaktadır. Futbol hakemlerinin özgüven ve karar verme becerileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Özgüven düzeyi ile karar verme becerisi arasında ilişki pozitif yönde, özgüven değeri arttıkça karar verme becerisi de artmaktadır. Hakemlerin öz yeterlik düzeyleri arttıkça kendilerine olan güvenleri artmaktadır. Buna bağlı olarak hakemlerin müsabaka içerisinde pozisyonların yorumlaması ve doğru kararlar verme oranlarının artacağı düşünülmektedir.

Hakem öz yeterlik alt boyutları karşılaştırmasında ise, hakemlerde fiziksel öz yeterlik, baskı altında karar verme öz yeterliği ve iletişim öz yeterliği arttıkça kaçınan, erteleyici ve panik karar verme eğilimi azalırken, hakem öz yeterliğin bu boyutları ile dikkatli karar verme stili arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi görülmektedir. İyi iletişim kurabilen hakemlere sporcular ve oyuna katılan diğer unsurlar tarafından daha fazla saygı duyulur ve bu durum hakemlerin karar verme stillerini olumlu yönde etkiler.

Hakemlerde oyun bilgisi öz yeterliliği ve karar verme öz yeterliği arttıkça dikkatli karar verme eğilimi artarken, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme eğilimi azaldığı saptanmıştır. Karar verme ve oyun bilgisi arasında yüksek korelasyon saptanmıştır (Karaçam and Pulur 2017). Bu bulgu çalışmamızla paralellik göstermektedir. Oyunun

teknik, taktik ve kuralları arasında bağlantıyı yakalamak hakemlerin karar verme becerilerini olumlu yönde geliştireceği düşünülmektedir.

Hakemlerin genel öz yeterlilik ve öz saygı düzeyleri arttıkça dikkatli karar verme eğilimleri artarken, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme eğilimleri azaldığı saptanmıştır.

Aday hakemlerin karar verme ve oyun bilgisi boyutundaki hakem öz yeterlilikleri il, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemlerden daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür. İl, ulusal ve uluslararası seviyedeki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Aksu (2016)'ya göre farklı seviyelerde görev yapan (ulusal, ulusal yardımcı, bölgesel, bölgesel yardımcı hakem) futbol hakemlerin özgüven düzeylerinin, il hakemlerinin öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Snyder ve Purdy (1987) hakem hocaları veya tecrübeli hakemler, yeni hakemliğe başlamış kişilere kendilerine güven duymaları konusunda tavsiyelerde bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular çalışmamızı destekler doğrultudadır. Hakemlikte seviyeler arttıkça öz güven ve öz yeterlik bu doğrultuda artmaktadır. Her hakemlik seviyesinde farklı zorlukta müsabakalar yönetildiği için hakem seviyeleri yeterliliğini olumlu yönde etkilemektedir.

Aday hakemlerin ulusal ve uluslararası hakemlerden daha yüksek kaçınan karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. İl hakemleri ile aday hakemler arasında bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Panik karar verme stilinde ise aday hakemlerin il, ulusal ve uluslararası hakemlerden daha yüksek panik karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. İl, ulusal ve uluslararası hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$)

Klasman olmayan hakemlerin A ve B klasmanındaki hakemlerden daha düşük fiziksel yeterlilik ve karar verme öz yeterliliği düzeyinde olduğu görülmüştür. Söz konusu öz yeterlilik boyutları bakımından A, B, C klasmanları arasında fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Oyun bilgisi öz yeterliliği bakımından ise klasman olmayan hakemlerin A, B ve C klasmanındaki hakemlerden daha düşük öz yeterlilik seviyesinde olduğu görülmüştür. ($p<0.05$) Ancak Dinç (2017)'e göre; hakemlerin klasman düzeyi arttıkça

yeterlilik, vizyon ve güven boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu bulgu çalışmamızdan çıkan bulgularla paralellik göstermemektedir.

Klasman olmayan hakemlerin A, B ve C klasmanındaki hakemlerden daha yüksek kaçınan karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. A, B ve C klasmanındaki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Ayrıca klasman olmayan hakemlerin, B ve C klasmanındaki hakemlerden daha yüksek panik karar verme eğiliminde oldukları görülürken, A klasmanındaki hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Buna göre klasman olmayan il hakemlerinin, klasman hakemlerine göre daha yüksek kaçınan ve erteleyici karar verme eğiliminin bulgusuna ulaşmıştır. Bu bağlamda klasman hakemi olmanın ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Federasyonların yaptığı klasmanlık sınavlarının seçiciliği ve geçerliği buradan ortaya çıkmaktadır.

1-5 yıl arasında mesleki tecrübeye sahip hakemler, 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemlerden daha düşük hakem öz yeterlilik ve oyun bilgisi öz yeterlilik düzeyinde oldukları tespit edilmiştir. Pulur ve Karaçam (2017) futbol, basketbol ve hentbol hakemlerinin oyun bilgisi, karar verme, baskı, iletişim, toplam puanları ve hakemlik yılları arasında pozitif ve anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Deneyim, hakemlik süresince yönetilen maçla ilişkili olduğundan hakemlik yılı fazla olan hakemler bilgi ve tecrübeleri ile maçı iyi şekilde yönetebilmektedirler. Hakemlik tecrübesi az olan hakemler, takımların teknik/taktiğini anlayamamış olmanın olumsuz etkisine katıldıklarını ifade etmişlerdir (Eygü 2009). Bu sonuçlar çalışmamızı destekler niteliktedir. Hakemlikte geçirilen süre arttıkça çıkılan maç sayısı ve müsabaka ortamında bulunma sayıları artacaktır. Karşılaşılan vakaların fazla olması hakemin maça hazır bulunuşluk düzeylerini arttırmaktadır.

1-5 yıl arasında mesleki tecrübeye sahip hakemler, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemlerden daha düşük karar verme öz yeterliliği düzeyinde olduğu, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir hakemlik meslek tecrübesine sahip hakemler arasında ise bu bakımdan bir fark olmadığı görülmüştür. ($p>0.05$) 1-5 yıl arası mesleki tecrübeye sahip hakemlerin 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir mesleki tecrübeye sahip hakemlerden daha yüksek düzeyde kaçınan karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Panik karar verme stilinde ise

1-5 yıl arası mesleki tecrübeye sahip hakemlerin, 6-10 yıl, 10-16 yıl ve 16 yıl ve üzeri süredir mesleki tecrübeye sahip hakemlerden daha yüksek düzeyde panik karar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Futbol hakemlerinde hakemlik deneyimi arttıkça karar verme sürecinin pozitif yönde gelişme gösterdiği belirlenmiştir (Göksel vd. 2016). Aksu (2016)'ya göre futbol hakemleriyle yaptığı çalışmada hakemlik yılı arttıkça erteleyici ve panik karar verme eğiliminin azaldığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar çalışmamızı destekler niteliktedir. Her müsabaka hakem için çok yeni bilgiler ve deneyimler kazanmak demektir. Hakemlerin maç sayılarının artması karşılaşıcağı pozisyonların zenginliği karar verme sürecini kolaylaştıracaktır. Bu nedenle hakemlerin karar verme becerilerinin geliştirmek isteniyorsa yönettiği maç sayılarının artması gerektiği düşünülmektedir.

Daha önce voleybol oynayan hakemlerin, oynamayanlara göre daha yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Bu durumda voleybol oynayan hakemlerin, oynamayan hakemlere göre daha yüksek fiziksel yeterlilik düzeyinde olduğu söylenebilir. Hakem öz yeterliliğin diğer boyutlarında ise manidar bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Voleybol oynayan ve oynamayan hakemler arasında karar verme stilleri bakımından ise istatistiksel olarak manidar bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Ancak futbol hakemlerinin hakemlik geçmişleri ve sporculuk geçmişlerinin tutarı karar vermedeki etkisinin incelenmesi adlı çalışmasında hakemlerin tutarlı karar vermelerinin mesleki yeterlilik açısından anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmişlerdir (Pepe vd. 1999: Aktaran: Dinç 2017). Daha önce sporculuğunu yaptıkları branşın hakemliğini de yapan hakemler diğer hakemlere göre fiziksel anlamda kendilerini daha yeterli hissetmektedir. Buda spor yapmanın vücut sağlığı ve yeterliliği için önemini ortaya koymaktadır. Ancak Dinç (2017) futbol hakemlerinin liglerde futbol oynama değişkenine göre “mesleki vizyon” “mesleki yeterlilik” ve “mesleki güven” puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir.

Voleybol dışında başka bir branşta da hakemlik yapan ve yapmayan hakemler arasında hakem öz yeterliliği ve boyutları bakımından istatistiksel olarak manidar bir fark saptanmamıştır. ($p>0.05$) Her hakemlik branşının farklı dinamikleri olduğu için başka branşlardaki hakemlik voleybol hakemlik öz yeterlik düzeyine etki etmediği düşünülmektedir. Ancak voleybol dışında da hakemlik yapanların karar vermede öz

saygı seviyelerinin başka hakemlik yapmayanlardan daha yüksek olduğu söylenebilir. Farklı branşlarda hakemlik yapma deneyimleri, farklı uyarıcılara maruz kalan bireyi olgunlaştırdığı bununda kişinin öz saygı ve öz güven düzeyine pozitif katkı yaptığı düşünülmektedir.

Cinsiyetler arasında hakem öz yeterliği ve alt boyutlarından, karar verme, oyun bilgisi boyutlarından fark saptanmış ve erkek hakemlerin her üç boyutta da daha yüksek ortalamaya dolayısıyla daha yüksek öz yeterliliğe sahip oldukları tespit edilmiştir. ($p<0.05$) Yazıcı (2015) basketbol hakemleri üzerine yaptığı araştırmada erkek hakemlerin öz-yeterlik düzeylerinin kadınlardan anlamlı düzeyde farklı olduğunu bulmuştur. Ayrıca Pulur ve Karaçam (2017)' e göre futbol, basketbol ve hentbol hakemlerinin toplam puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini, buna göre, erkek hakemlerin hakemlik öz-yeterliği kadınlardan daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgular çalışmamızla paralellik göstermektedir. Bunun nedeni çalışma gurubunun kültürel yapısı yani erkek egemen toplumda yaşamamız olarak değerlendirilmektedir.

Karar verme stillerinde ise kaçınan ve panik karar verme stili bakımından ise kadın hakemlerin erkeklere göre daha fazla kaçınan ve panik karar verme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. ($p<0.05$) Erkek hakemlerin karar verme düzeyleri kadınlardan daha yüksektir (Karaçam ve Pulur 2017). Bu bulgu çalışmamızla paralellik göstermektedir. Araştırma sonucunda, voleybol hakemlerinin cinsiyetleri açısından erkek hakemler lehine anlamlı bir değişken olduğu sonucuna varılmıştır.

Çünkü Türk toplumunda çocuk yetiştirilirken cinsiyet rollerinin erken yaşlarda verilmesi ve kız çocukları, erkeklere göre daha fazla boyun eğmeye, uymaya ve elindekilerle yetinmeye teşvik edilmektedir. Erkek çocuklar ise el üstünde tutularak, kız kardeşlerinden daha değerli olduğu anlayışına göre büyütülmektedir. Dolayısıyla erkek çocuğu, geleneksel Türk ailesinde gelecek için ailenin ekonomik sorumluluğunu yüklenecek bir kişi olarak görülmesi kız çocuğundan ayrı bir statüye sahiptir. Bu durum erkek çocukların karar verirken kendilerine daha güvenli ve özsaygılı tutumlar göstermesi şeklindeki yorum açısından önemlidir (Avşaroğlu 2007). Aytan (2013)' ün "Kadınların Spora Olan İlgilerinin İncelenmesi" isimli çalışmasında sorulan anket sorularına verilen cevaplardan, spor yapmayan kadınların spor yapanlara göre topluma

uyum sağlamakta daha fazla zorlandıkları anlaşılmıştır. Spor yapanlar çeşitli olaylar karşısında daha sakin kararlar verebilmekte, yaşantılarında daha fazla mutluluk duyduğu saptanmıştır. Sporda liderlik yapan kadınlar, diğer kadınlar üzerinde bilhassa geleneksel erkek egemenliğinin görüldüğü alanlarda lider ve karar vericiler olarak kendi hemcinsleri için model oluşturabilirler. Kadınların spora ilgisi, sosyal hayata ve toplumsal gelişime belirgin bir katkı yapabilmektedir.

5.1 ÖNERİLER

Sonuç olarak elde edilen bulgular voleybol hakemlerinin öz yeterlikleri ve öz güvenleri, doğru ve yerinde karar vermelerinde önemlilik arz ettiği bu nedenle öz yeterlik ve öz güven düzeylerinin geliştirilmeleri için erken yaşlarda hakemlik eğitime başlanılmasının önemi aşıkârdır.

Hakemliğin üniversitelerde ders olarak okutulması da daha vizyonlu, bilgili ve profesyonel hakemlerin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye Voleybol Federasyonu bünyesinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik servisleri kurulup, voleybol hakemlerinin bu servislerden yararlandırılması sağlanabilir. Hakemlere belirli aralıklarla psikolojik testler uygulanıp bu testler sonucunda karar vermekte zorlanan, yoğun baskı hissedenden hakemlerin daha sağlıklı kararlar vermesi ve özgüven düzeyinin artması için liderlik eğitimi, problem çözme teknikleri ve zaman yönetimi gibi konularda hakemlere eğitimler verilebilir.

Aday hakem kurslarının ders saatleri arttırılıp daha fazla uygulamaya dönük çalışmalar yaptırılabilir. Ayrıca her aday hakeme deneyimli bir başka hakem rehber olarak atanabilir, aday hakemin gelişimi bu rehber hakem tarafından kontrol edilip raporlaştırılarak referans alınabilir.

Hakemlerin antrenörler, sporcular ve sporun diğer paydaşları ile olumlu iletişim içinde olmaları için hakem eğitimlerinde oyun bilgisinin yanında iletişim derslerinde verilmesi yerinde olacaktır. Hakemlere belirli aralıklarla mesleki yeterliliklerini geliştirebilmeleri için hizmet içi eğitim kapsamında verilen seminerlerin içeriğinin genişletilmesi (hakemlere mentör uygulaması, jest, mimik ve vücut dilini kullanabilme eğitimi vs) ve geliştirilmesi önerilebilir.

Voleybol Hakemlerinin mesleki vizyonlarının daha yüksek olabilmesi için hakem klasmanlarına, hakemler seçilirken yabancı dil bilen hakemlere öncelik tanınmalı ve hakemliği uzun süre yapmayı düşünen hakemler tercih edilmelidir.

Voleybol hakemlerinin eğitim süreçleri planlanırken, hakemlerin öz-yeterliliğinin ve hakemlerin genel öz yeterliklerinin iyileştirilmesi çalışmaları, performanslara büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel sınırlılıkları arasında yer alan şehirlerin yelpazesi genişletilerek diğer voleybol hakemleri de araştırmaya dahil edilerek tüm hakemleri kapsayan çalışmaların yapılması hakemlik mesleğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Voleybol hakemlerin klasman, hakemlik seviyesi, mesleki deneyim, hakemliği yaptığı branşta spor yapma durumları ve başka bir branşta hakemlik yapma durumlarına göre hakem öz yeterlikleri ve karar verme stilleri arasındaki ilişkinin araştırılmasına yönelik diğer branş hakemleri ile yapılan az sayıda araştırma bulunmasına karşın voleybol hakemlerine yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle voleybol hakemlerini kapsayan bu ilk çalışmanın, literatüre katkı sağlayacağı ve çalışmanın farklı hakem gruplarını içerecek şekilde uygulanması ve farklı değişkenlerin de incelenmesi alana katkı sağlayacaktır.

Müsabakalarının kurallara uygun sağlıklı bir şekilde başlaması, oynanması ve sonuçlanmasında; maç yönetimleri, hakemlik bilgileri, tecrübe ve karar verme becerileri ile vazgeçilmez bir unsur olan hakemlerin, öz yeterlilik, öz güven ve karar verme becerilerinin yanı sıra diğer etkenlerinde farklı branş ve olimpik düzeyde maç yöneten hakemlerinde dahil edilerek araştırmaların çeşitlendirilmesi ve artırılması hakemlik camiasına büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2006). *Sporda saldırganlık ve şiddet*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Açak, M. (2006). *Beden eğitimi öğretmenin el kitabı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Addington, J. E. (2016). *%100 düşünce gücü*. 15inci Baskı. İstanbul: Akaşa Yayınevi.
- Akalın, T. C. (2013). Elit Sporcularda Anjiyotensin Dönüştürücü Enzim ve İskelet Kas Geni Alfa-Aktinin 3 Gen Polimorfizminin İncelenmesi. *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaba, S. (2004). *Ruh sağlığını koruyucu rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Öğreti Yayınları.
- Aksu, A. (2016). Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilleri ve Özgüven Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Amerikan Spor Eğitim Programı. (1998). *Çocuklar ve gençler için voleybol antrenörlüğü*. Yeniçeri, S. ve Hindistan, Y. S. (Çev.), İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Apay, A. (2010). Genel Öz Yeterlik Ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.11(2), 113-131.
- Aracı, H. (2001). *Lise beden eğitimi ders programları*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Atakan, A. (2017). Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilleri ile Öz Güven Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Avşaroğlu, S. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar verme ve Stresle Başa Çıkma Stillерinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aytan, G. K. (2013). Kadınların Spora Olan İlgilerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 21(2),776-790.

- Baştuğ, G., Duman, S., Akçakoyun, F. ve Karadeniz, F. (2016). Futbol Hakemlerinde; Stres, Öz güven, Karar Verme. *Journal of Human Sciences*. 13(3), 5403.
- Bayraktar, B. and Kurtoğlu, M. (2009). Performance in Sports, Effective Factors, Assessment and Increasing. *Clinical Development*. 22 (1), 16-24.
- Cengiz, R. ve Pulur, A. (2004). Hakemlerin Fair Play Olaylarına Bakış Açıları. *Celal Bayar Üniversitesi Spor Felsefesi ve Sosyal Bilimleri Sempozyumu*, 17-20 Kasım, Celal Bayar Üniversitesi. Manisa.
- Covey, S. R. and Merrill, R. R. (2010). *Her şeyi değiştiren tek şey güven*. 3 ed. E, ÇULPAN (Çev.), İstanbul: Varlık Yayıncılık.
- Deniz, M. E. (2004). Investigation of the Relation Between Decision Making Self- Esteem, Decision Making Style and Problem Solving Skills of University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*. 15(12), 23-35.
- Dinç, A. (2017). Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (10. Bölge Örneği). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(9), 146.
- Döğüşgen, M. M. (2013). *Çocukluktan ergenliğe duygusal gelişim ve özgüven*. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.
- Dönmez, K. H. (2002). Salonda Ferdi Spor Yapan Erkek Milli Takım Sporcuları (Judo, Tekwando, Jimnastik) ile Salonda Takım Sportu Yapan Erkek Milli Takım Sporcularının (Voleybol, Hentbol, Badminton) Durumluk Kaygılarının Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- Eralp, F. ve Çotuk, M. Y. (2006). *Voleybolda temel beceriler*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Erhan S. (1995). Elit Düzeydeki Voleybolcuların Fizyolojik Özelliklerinin Analizi ve Mukayesesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- ERKAL, M.E. (1992). *İktisadi kalkınmanın kültür temelleri*. İstanbul: Der Yayınları.

- Eygü, H. (2009). Spor Psikolojisi ve Türkiye’deki Futbol Hakemlerinin Hakemlik Psikolojileri Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Forthomme, B., Croisler, J.L., Cicarone, G., Crielaard, M. and Cloes, M. (2005). Factors Correlated With Volleyball Spike Velocity. *The American J. of Sports Med.* 33(10), 1513-1519.
- Fröhner, B. (1999). *Voleybol oyun kuramı ve alıştırılmaları*. A, Cengiz (Çev.), Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Gökdemir, K. ve Karaküçük, S. (1996). Güreş Hakemlerinin Boş Zaman Anlayışları Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi*. 4 (1), 65-66.
- Gökmar, Ö. (2007). *Özgüven kazanmak*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Göksel, A. G., Pala, A. ve Caz, Ç. (2016). Futbol Hakemlerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Tercihleri ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (UHIVE)*. 11(7), 15-28.
- Guillén, F. and Feltz, D. L. (2011). A Conceptual Model of Referee Efficacy. *Frontiers in Psychology*. 2(6), 25.
- History of volleyball*, (2018). <https://ncva.com>. [Erişim Tarihi 05.05.2018].
- Karaçam, A. and Pulur, A. (2017). Examining the Relationship between Referee Self-efficacy and General Self-efficacy Levels of Football, Basketball and Handball Referees. *Universal Journal of Educational Research*. 5(9), 1571.
- Karaçam, A. and Pulur, A. (2017) Examining the Relationship between Referee Self-efficacy and General Self-efficacy Levels of Basketball Referees in Terms of Certain Variables. *Journal of Education and Training Studie*.5(8), 42.
- Karaçam, A. ve Pulur, A. (2017). Hakem Öz Yeterlik Ölçeği’nin (HÖYÖ) Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*.11(1), 118.

- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS 23 Uygulamalı istatistiksel analizler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karagözoğlu, C. (2006). *Sporda psikolojik destek*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Karancı, A. N. ve Bozo, Ö. (2007). *Psikolojik sağlığımızı nasıl koruruz II*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Koç, S. ve Gün, N. (2006). *Öncelikler listesinde kaçınıcı sıradasın*. İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.
- Kökdemir, D. (2002). Belirsizlik Durumunda Karar Verme ve Problem Çözme. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1992). Karar Stratejileri Ölçeği; Geliştirilmesi Ve Standardizasyonu. VII. *Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*,1992, Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı: kuramlar, uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2004). *Meslek rehberliği ve danışmanlığa giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Lehrer, J. (2009). *Karar anı*. F, B, Aydar. (Çev.), İstanbul: Boğaziçi Yayınevi.
- Morpa Spor Ansiklopedisi 5. (2005). *Voleybol*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Özdamar, K. (2016). *Ölçek ve test geliştirme*. Eskişehir: Nisan Yayınevi.
- Peala, N. V. (2004). *Olumlu düşünmenin gücü*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pepe, H., Filiz K., Pepe, K. ve Can, S. (1992). Futbol Hakemlerinin Hakemlik Geçmişleri ve Sporculuk Geçmişlerinin Tutarlı Karar Vermedeki Etkisinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi BESYO, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(6), 33.
- Poussard, J. M. (2006). *İş yaşamında güvenli davranış*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Satman, C. (2005). Futbol Hakemlerinin Kararları Üzerinde Seyirci Sesinin Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Satman, C., Öğülmüş, S. ve Müniroğlu, S. (2001). Ankara İlindeki Futbol Hakemlerinin Hakemlik Seviyelerine Göre Sürekli Kaygı Durumlarının İncelenmesi, *2.Uluslar Arası Spor Psikolojisi Sempozyumu Özet Kitabı*, 2011.Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Scholz, U., Dona, B. G., Sud, S. and Schwarzer, R. (2002). Is general self-efficacy a universal construct?. *European Journal of Psychological Assessment*.18(3), 183.
- Sekman, M. (2010). *Her şey seninle başlar*. 9uncu Basım. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Slso, R. L., Maclin, M. K. and Maclin, O. H. (2007). *Bilişsel psikoloji*. İstanbul: Ayçiçeği. Kitabevi Yayıncılık.
- Simmons, P. (2011). Competent, Dependable and Respectful: Football Refereeing as a Model for Communicating Fairness. Journal: Ethical Space. *The International Journal of Communication Ethics*. 3(4), 33-42.
- Snyder, E.E. and Purdy, D. A. (1987).Social Control in Sport: an Analysis of Basketball Officiating. *Sociology of sport journal*. 4(2), 394 – 402.
- Tarhan, M. (2017). *Bilinçli genç olmak*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşgit, M. S. (2012). Üniversitede Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Karar Verme Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Taşmektepligil, M.Y., Aydın, İ., Ağaoğlu, S.A. ve Öğretmen, N. (2004). Farklı Branşlarda Görev Yapan Faal Hakemlerin Maç Öncesi Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Bazı Değişkenlerin Durumluk Kaygılarına Etkileri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 4 , 25 – 40.
- Tiryaki, S. E. (1999). *Yeni başlayanlar için voleybol öğretimi*. Ankara: Kırallı Matbaası.
- Türkiye Voleybol Federasyonu. (2016). *Hakemlik Rehberi ve Talimatları 2017-2020*. Ankara: Türkiye Voleybol Federasyonu Yayınları.
- Türkiye Voleybol Federasyonu. (2009). *2009-2012 Voleybol Resmi Oyun Kuralları Kitapçığı*. Ankara: Sim Matbaacılık.
- Türkiye Voleybol Federasyonu. (2002). *Voleybol Resmi Oyun Kuralları*. Ankara: Sim Matbaacılık.

- Weinberg, R.S and Richardson, P.A. (2011). Emekç Bir Hakemin Özellikleri. (R, Ekmekçi (çev.). *Pamukkale Journal of Sport Sciences* 2 (1), 1-5.
- Voleybol Hakem Görevleri*, (2018) <https://www.meleklermekani.com> [Erişim Tarihi 02 Mayıs 2018].
- Voleybol Resmi Oyun Kuralları*, (2018). <http://www.mhk.tvfmhgk.com> [Erişim Tarihi: 06 Mayıs 2018].
- Voleybol Federasyonu Tarihçesi*, (2017). <http://www.tvf.org.tr> [Erişim Tarihi 05 Mayıs 2018].
- Vurat M. (2000). *Voleybol teknik*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Yazıcı, S. G. (2015). Examining of General Self-Efficacy and Self—Esteem of Married and Single Adults. *Unpublished Master's Thesis*, İstanbul Trade University, Social Sciences Institute, İstanbul.
- Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. 6ncı Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Topkar Matbaacılık.
- Yıldırım, S. (2011). Lisanslı Olarak Takım Sporü ve Bireysel Spor Yapan ile Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Zorba, E., İkizler, H. C., Tekin, A. ve Miçoğulları, O. (2006). *Herkes için spor*. İstanbul: Morpa Yayınları.

EKLER

EK 1

Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı;

Bu anket, “öz-yeterlik / özgüven ve “Karar Verme” düzeyinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket sonuçları, yalnızca bu amaçla kullanılacak olup, kişisel amaçlar için anket sonuçlarından yararlanılmayacaktır. Bu nedenle isim yazmanıza gerek yoktur. Lütfen soruların hepsini ve düşüncenize uygun olanı işaretleyiniz.

Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

- 1- Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()
- 2- Yaşınız: 18-24 yaş arası () 25-35 yaş arası () 35-45 () 45 yaş ve üzeri ()
- 3- Medeni haliniz: Evli () Bekar ()
- 4- Eğitim durumunuz: Lise () Ön Lisans () Lisans () Yüksek Lisans ()
Doktora ()
- 5- Hakemlik yaptığınız şehir:
- 6- Hakemlik seviyeniz: Aday () İl () Ulusal () Uluslararası ()
- 7- Hakem klasmanınız: A () B () C () Diğer ()
- 8- Kaç yıldır hakemlik yapıyorsunuz?:
- 9- Bir sezon içerisinde aldığınız ortalama görev sayısı:
1-10 () 11-20 () 21- 30 () 31-40 () 41-50 () 51- 60 () 61 ve
üzeri ()
- 10- Hakem olduğunuz spor dalında daha önce spor yaptınız mı?Evet () Hayır ()
- 11- Başka branşlarda da hakemlik yapıyor musunuz?: Evet () Hayır ()
- 12- Hakemlik dışında mesleğiniz nedir?:

EK 2

Hakem Öz Yeterlik Ölçeği

Hakem güveni, hakemlerin işlerinde başarılı bir şekilde performans kapasitesine sahip olduklarına inandıklarını ifade eder.

Görev alırken ne kadar kendinize güvendiğinizi düşünün. Görevli olduğunuzdan ne kadar emin olduğunuza bağlı olarak aşağıdaki soruları doğru bir şekilde yanıtlayın. Doğru cevap yok. **Kendine güven duygularına karşılık gelen sayıları daire içine alın.**

Hakemlik görevini yerine getirme bağlamında, yeteneğine ne kadar güveniyorsun?		Düşük		Orta		Yüksek	
1	Fiziksel yapım hakemliğe uygundur.	1	2	3	4	5	
2	Kondisyonum müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5	
3	Sürat yeteneğim müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5	
4	Fiziksel dayanıklılık düzeyim müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5	
5	Fiziksel kuvvet düzeyim müsabaka yönetmek için yeterlidir.	1	2	3	4	5	
6	Hakemliğini yaptığım branşın temel oyun stratejilerini anlayabilirim.	1	2	3	4	5	
7	Hakemliğini yaptığım branşın oyun kurallarını bilirim.	1	2	3	4	5	
8	Hakemlik yaptığım branşa uygun hakem mekaniğini anlayabilirim.	1	2	3	4	5	
9	Zor durumlarda karar verebilirim.	1	2	3	4	5	
10	Çabuk karar verebilirim.	1	2	3	4	5	
11	Verdiğim kararlarda kararlılık gösteririm.	1	2	3	4	5	
12	Oyuncuların baskısından etkilenmem.	1	2	3	4	5	
13	Seyircilerin baskısından etkilenmem.	1	2	3	4	5	
14	Antrenörlerin baskısından etkilenmem.	1	2	3	4	5	
15	Antrenörlerle etkili iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5	
16	Diğer hakemlerle etkili iletişim kurabilirim	1	2	3	4	5	
17	Oyuncularla etkili iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5	
18	Oyunda ki diğer görevlilerle etkili iletişim kurabilirim.	1	2	3	4	5	

EK 3

Genel Öz-Yeterlik Ölçeği

Açıklama: Aşağıda sunulan ifadeleri dikkatle okuyunuz. Verilen ifadeye katılıp katılmadığınızı, her ifadenin karşısında yer alan satırdaki, size uygun düşen derecelendirmenin üzerine çarpı (X) işareti yazarak işaretleyiniz.

Derecelendirmedeki daha yüksek numara maddeye daha fazla katılma durumunu göstermektedir.

1----2-----3-----4

(1= bu ifade bana kesinlikle uygun değil)

(4= bu ifade bana tümüyle uygun)

		1	2	3	4
1	Yeni bir durumla karşılaştığımda ne yapmam gerektiğini bilirim.				
2	Beklenmedik durumlarda ne yapmam gerektiğini her zaman bilirim.				
3	Bana karşı çıkıldığında kendimi kabul ettirecek çare ve yolları bulurum.				
4	Ne olursa olsun üstesinden gelirim.				
5	Güç sorunların çözümünü eğer gayret edersem başarabilirim.				
6	Tasarılarımı gerçekleştirmek ve hedeflerime erişmek bana güç gelmez.				
7	Bir sorunla karşılaştığımda onu halledebilmeye yönelik birçok fikirlerim vardır.				
8	Güçlükleri soğukkanlılıkla karşılarım, çünkü yeteneklerime her zaman güvenebilirim.				
9	Ani olayların da hakkından gelebileceğimi sanıyorum.				
10	Her sorun için bir çözümüm vardır.				

EK-4**KARAR VERME ÖLÇEĞİ**

KISIM I		DOĞRU	BAZEN DOĞRU	DOĞRU DEĞİL
Size uygun düşen derecelendirmenin üzerine çarpı (X) işareti yazarak işaretleyiniz.				
1	Karar verme yeteneğime güvenirim.	()	()	()
2	Karar verirken kendimi birçok kişiden aşağı görürüm.	()	()	()
3	Kendimi karar vermede başarılı biri olarak düşünürüm.	()	()	()
4	Kendimi o kadar cesaretsiz hissedirim ki, karar verme uğraşından vazgeçerim.	()	()	()
5	Verdiğim kararlar iyi sonuçlanır.	()	()	()
6	Diğer insanların, benim kararımdan ziyade, kendi kararlarının doğru olduğu konusunda beni ikna etmeleri kolaydır.	()	()	()

KISIM II		DOĞRU	BAZEN DOĞRU	DOĞRU DEĞİL
Size uygun düşen derecelendirmenin üzerine çarpı (X) işareti yazarak işaretleyiniz.				
1	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zaman baskısı altındaymışım gibi hissedirim.	()	()	()
2	Bütün alternatifleri göz önünde tutmayı severim.	()	()	()
3	Kararları diğer kişilere bırakmayı tercih ederim.	()	()	()
4	Bütün alternatiflerin dezavantajlarını ortaya çıkarmaya çalışırım.	()	()	()
5	Son kararı vermeden önce, önemsiz konular üzerinde çok zaman harcarım.	()	()	()
6	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.	()	()	()
7	Bir kararı verdikten sonra bile kararı uygulamayı geciktiririm.	()	()	()
8	Karar verirken, karar hakkında pek çok bilgi toplamaktan hoşlanırım.	()	()	()
9	Karar vermekten kaçınırım.	()	()	()
10	Karar vermek zorunda olduğum zaman, karar üzerinde düşünmeye başlamadan önce uzun süre beklerim.	()	()	()
11	Karar verme konusunda sorumluluk üstlenmeyi sevmem.	()	()	()
12	Karar vermeden önce amaçlarımı netleştirmeye çalışırım.	()	()	()
13	Önemsiz, küçük olayların yolunda gitmeyebileceği olasılığı, benim aniden tercihlerimden dönüş yapmama neden olur.	()	()	()
14	Bir karar benim tarafımdan veya başka biri tarafından verilecekse, ben karar vermeyi diğer kişiye bırakırım.	()	()	()
15	Ne zaman zor bir kararla karşı karşıya gelsem, iyi bir çözüm yolu bulma konusunda kendimi kötümser hissedirim.	()	()	()
16	Seçim yapmadan önce çok fazla dikkatli davranırım.	()	()	()
17	Zorunda kalmadıkça karar vermem.	()	()	()
18	Son ana kadar karar vermeyi geciktiririm.	()	()	()
19	Çok daha bilgili kişilerin benim yerime karar vermelerini tercih ederim.	()	()	()
20	Karar verdikten sonra, kararın doğru olduğuna kendimi inandırmak için çok zaman harcarım.	()	()	()
21	Karar vermeyi ertelerim.	()	()	()
22	Acilen karar vermem gereken bir durumda doğru düşünemem.	()	()	()

EK-5

Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, başlıklı bir araştırma çalışması olup amacını taşımaktadır. Çalışma, tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile ortaya konacaktır / gelişimine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Üniversitesi bölümünden'ya (mail/tel) yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:

Adres :

İş Tel :

Cep Tel :

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

ÖZGEMİŞ

1984 yılında Ardahan ili, Hanak ilçesine bağlı Ortakent Kasabasında dünyaya geldi. İlköğrenimini kasabada bitirdikten sonra Kars Susuz Kazım Karabekir Anadolu Öğretmen Lisesinde ortaöğrenimine devam etti. Erzurum Atatürk Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünden Lisans derecesinde mezun oldu. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı birçok okul ve kurumda öğretmenlik ve idarecilik yaptı. Halen Yalova ili Çınarcık ilçesinde Gazi Mustafa Kemal Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde görev yapmaktadır. İstanbul Gelişim Üniversitesi Hareket ve Antrenman Bilimleri Bölümünde lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Faal voleybol hakemliği yapmaktadır. Evli ve 2 çocuk babasıdır.